

LJUBLJANA, dne 15. maja 1908.

POPOTNIK

▷ Pedagoški in znanstven list. ◁

Letnik XXIX.

Štev. 5.

VSEBINA:

1. Avguštin Požegar: Telesni siločut in njegova higijena	129
2. Alojzij Valenta in D. P.: Šolska klop	136
3. Anton Špan: Ob potoku	141
4. J. B.: Zgledi iz uporabnega računstva	146
5. Književno poročilo	151
6. Razgled: Listek 156 — Pedagoški paberki 156 — Kronika	158

Last in založba

„Zaveze avstr. jugoslovanskih učiteljskih društev“.

Izdajatelj in za uredništvo odgovoren: Anton Sterlekar.

„Učiteljska tiskarna“, Ljubljana.



„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine
iz svoje zaloge. 

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

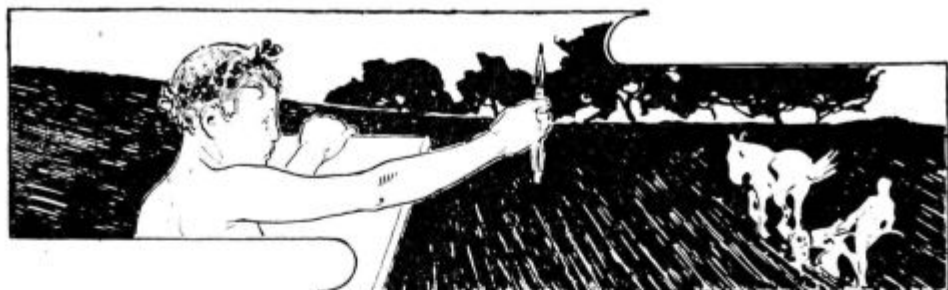
Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.





Telesni siločut in njegova higijena.

Piše Avgustin Požegar.

(Dalje.)



akor je dušna veselost znak telesnega zdravja, tako je telesno zdravje njen izvir in pogoj. Vsi vemo iz lastnega izkustva in opazovanja, da vpliva vsaka telesna bolezen na možgane in da prepodi hipom pridobljena telesna bolečina najboljšo dušno razpoloženost. Še „kurje oko“ nas zamore spraviti ob navadno ravnodušje.

Možgani so brzojavno osredje, kamor prihajajo vsa poročila o telesnem stanju. To se godi potom čutnih živcev, ki nas o njih pouči teloznanstvo. Za nas pa ima tukaj le to veljavo, da spoznamo znamenja telesnega zdravja in sredstva, ki po njih ohranjamo telesno zdravje.

Do zadnjih dni sem imel v svojem razredu trinajst let staro dekle, ki mi je dajalo prilike do zanimivih opazovanj. Dekle je bilo slabotnega telesa; imelo je skrivljeno hrbtenico ter izbočen hrbet in telesne mere so bile nesoglasne. Za zdravnika se ni zmenil nikdo — sicer ni bilo pomoči, a tembolj sem jaz opazoval, a tudi omiloval revo od pedagoške strani.

Dekle je kaj rado prihajalo v šolo, učilo se in delalo čez mero povoljnosti. Sedelo je skoraj vedno mirno in za otroško okolico se nianimalo nikdar. Le eno dekle mu je bilo bližje in z njim je občevalo — toda vedno le z resnim obrazom.

Deklici sta le životarili, njuni telesni siločuti se niso pojavljali skoraj nič; prvo dekle je bilo nevarno bolno — je tudi že umrlo — drugo pa je bolehalo.

Ostali zdravi otroci se zavedajo kapitala telesnih sil. Ako se je dotaknil zdravi otrok — bodisi deček ali deklica — bolne učenke, ali rekel kakšno zbadljivo besedo, je bil pri bolnici jok, užaljenost, jeza i. dr., pri zdravem pa ravnodušnost, celo smeh.

Po takšnih opazovanjih sem se prepričal o dejstvu, da je otroka prav težko spoznavati in voditi, najtežje takrat, ako so bolezni skrite in jih ne

spoznamo. Naprvo sem videl, da se enaki najrajši družijo. Zdravi je najrajši pri zdravem, a bolehami in slabotni išče družbe z bolehavim in slabotnim.

Na tak način dobimo v mnogoštevilnih razredih več skupin otrok, ki odgovarjajo različnim stopnjam telesne krepkosti in ki so različne z ozirom na možganske zmožnosti. Bolni otroci, n. pr. slaboplučni, so pozorni in pazni, ker jih ne dramijo in ne gonijo krepke življenske sile. Zato je njih napredek šestokrat boljši kakor uspeh pri zdravih. Napredek v „glavi“ pa nam idealistom vedno ugaja in zaraditega kaj lahko prezremo žalostno resnico, da propada pri takšnih otrocih telo tim hitreje, čim bolj vprezamo otroka v enostranski možganski napor.

Slabotni otroci nimajo veselega zavedanja o svojih telesnih silah, ampak čutijo le neko nemoč, ki jim lahko vzbuja misel o manjši telesni veljavi; vidijo se zapostavljene, užaljene itd., in takšne misli jih lomijo še bolj. Mogoča duševna premoč slabih otrok nad zdravimi traja le malo časa in zdravim ne imponira, ker prevlada v otroški dobi zdravo telesno življenje vse druge ozire. Zgodi se, da bolehami otroci duševno na čudež napredujejo, a telesno tem hitreje propadajo. Zdravi se jačijo po telesu, a duh njihov se razvija polagoma.

Bolehavi otroci so občutljivi, hitro užaljeni in jezni, obupni in žalostni, tolažljivi itd., in to so znaki nepravilnega, ali boljše rečeno abnormalnega delovanja možganskih sil, ki slabijo telo tembolj, čim večkrat se ponovijo. Takšni otroci iščejo zavetja pri učitelju, ker vedo, da učitelj obvlada zdrave otroke, ki jih neusmljeno nadlegujejo. Zdravi pa sicer vidijo razliko med svojo življensko energijo in med energijo telesnih ubožcev, a vzrokov takšne razlike ne poznajo in ne uvidijo in zato ravnaajo po pravilu: „Moč gre pred pravom.“

Abnormalno delovanje možganskih sil lahko izvira iz prvotne, prirojene slabe konstitucije otroškega telesa, lahko pa se ga tudi prigoji zdravemu otroku, ako zaviramo razvijanje telesnih sil z vednim opominjanjem, grajanjem, prepovedovanjem i. dr., tedaj z vednim discipliniranjem.

Slobodno trdimo, da je telesno zdrav otrok pri manjši meri duha srečnejši kakor otrok, ki kaže slabotno, rahlo, nerazvito, zatrto telo pri večji meri duševnosti. Razvitek možganov in njihovih funkcij potrebuje največ časa, zahteva največ obzirnosti, spretnosti in potrpljenja od tistih, ki so poklicani razvijati duha.

Nekateri misleci trdijo, da je v lepem telesu lepa duša. Še bolj upravičena je trditev, da je temelj neomahljivemu značaju duha le trdnost in zdravje telesa.

V svetem pismu je čitati opomin: „Bati se je telesno označenih“; ljudski pregovor pa pravi, da je šepav hu ... hujši od ravnega.

Nikdo ni praznoveren ali toliko naiven, da bi jemal takšne prislovice besedno. Vsekakor pa imajo nekaj pomena ter izražajo vsaj toliko, da so

zdravi, recimo telesno popolni ljudje, pri drugače ugodnih okoliščinah boljše duševne kakovosti, kakor nezdravi v sličnih razmerah.

Toda zdravi otroci so živahni. Oni radi govorijo, se kretajo in gibljejo, smejejo in vpijejo. Takšna živahnost otrok pa zavira učiteljem uspehe šolskega dela; ona zabranjuje vsestransko shvatanje učne snovi od množice otrok ter otežavi učiteljsko delo itd.

Telesna živahnost otrok je znak njihove zdrave materialne eksistence in je potrebna. To resnico sicer uvidimo. Uvidimo pa tudi, da vsaka telesna kretnja odvrča duševno pozornost od predmeta, ki hočemo o njem govoriti in razpravljati. Zato smo v vedni zadregi, naj li gojimo bolj telo in njegovo zdravje ali duha in njegovo učenost. Telesno gibanje, telesna živahnost in duševna pozornost sta v vednem nasprotju. Pozornost duha pri pouku zahteva, da mirujejo življenjske sile v rokah, nogah itd. in da delujejo le možgani. Ako pa pomislimo, da bi ostalo mladini premalo prilike do telesnih gibanj, če bi zamogli zaželeno pozornost duha dosegovati v polni meri, in da bi mladina brez dvoma telesno zaostajala in hirala, nam ne preostaja drugega, kakor da sklenemo kompromis med duhom in telesom, boljše rečeno, med možgani in ostalim telesom.

To pa ne pomeni nič drugega, kakor da ima šolska disciplina ali stega svoje naravne meje. Lahko celo rečemo, da bi bila skrajno popolna mirnost otrok le njih telesna poguba. Kdor pa umira in umre telesno, umira in umre tudi duševno, vsaj za razmere na zemlji.

Potrebo omenjenega kompromisa med možgani in ostalim telesom — v daljnem pomenu med idealizmom in realizmom — so spoznali razni pedagogi na podlagi dolgoletnih opazovanj, zdravniki pa so dokazali potom natančnih poizkusov, da se ne sme možgane napenjati nepremišljeno in brezumno. V tem smislu zahtevajo nekateri pedagogi, da se naj učijo otroci igrati. Nasprotno pa zahtevajo drugi, da pouk ne sme poznati drugega, kakor resen obraz učitelja in resen obraz otroka-učenca. Jaz pritegujem prvim, ker se mi dozdeva njihova pot naravna, otrokom priljubljena, druga pot je po načelih prisiljevanja in vladanja označena in ne vzbuja simpatije, ki si brez nje ne moremo misliti odgoje do blagega mišljenja in čutenja. Naravna pot pri šolskem delu prepušča vsem življenjskim silam toliko prostega gibanja, da se jačijo in pojavljajo z vedno skrbjo za primerno napenjanje možganskih sil. Spoznanje človeških telesnih sil napreduje vedno bolj, vedno jasnejše so nam prikazni delovanja telesnih sil in vedno bolj se zavedamo dolžnosti, da varujemo in gojimo otroško telesno zdravje.

V dejanskem življenju čestokrat preziramo ali ne cenimo tega, kar je preprosto, naravno in najbližje, misleč, da zamore srečo in uspeh prinašati le oddaljeno in umetno. Ustroj človeškega telesa poznamo premalo in zato tudi ne vemo, kako soglasno in čudno ubrano delujejo njegove moči.

Stvarnik je položil v človeški organizem kali nešteti življenskih sil in zmožnosti. Njih razvijanje in raba je smoter in pogoj zdravega življenja. In če zanemarjamo razvijanje telesa, podkopujemo njegovo zdravje, življensko srečo in krepost, zaviramo pa tudi razvijanje možganskih sil, zaviramo napredovanje duha.

Zato težimo dandanes po tem, da vodimo otroke tako, da delujejo sile v soglasju med seboj in tudi na odnošajih na zunaj, da se njih raba naravno uravna. Vedno bolj spoznavamo, da je zdrav duh le v zdravem telesu in da je človek poklican delovati z vsemi silami. Kdor ne zamore rabiti le ene sile v popolni meri, ne vživa popolne sreče zemskega življenja, kajti užitek življenja je le plačilo za soglasno delovanje vseh sil.

To je resnica, ki jo pripozna vsakdo, četudi ni poučen o svojem telesu. Vendar pa zoper to resnico grešimo vsak dan, ker nabiramo vse sile le v to, da bi služile duševnemu napredku. Pri tem stremljenju napenjamo le možganske sile čez mero, moči ostalega telesa pa zapostavljamo. To se godi najbolj pri duševnih poklicih — šole vseh vrst, uradniki itd. Toda telesna natura človeška ne trpi prisiljenja, ne zanemarjanja; marveč se upira in kaznuje človeka s telesnim propadom.

Zdravniki so to resnico že zdavna spoznali in človeštvo na njo opozarjali. Hoteli so ljudem dobro in jim svetovali primerne kretnje, da si ohranijo zdravje. Stanovom, ki po svojem poklicu morajo pogrešati dovolj telesnega gibanja, svetujejo zdravniki hojo, potovanje, jahanje, vrtno opravke ali drugo krepko delo.

Stan, ki po svojem poklicu nima dovolj prilike do primerne gibanja, je v precejšnji meri stan učencev, ako mislimo na množino tega, kar se od njega zahteva, in če pomislimo, kako se ga šola loti, da doseguje predpisani smoter. Slobodno trdimo, da nam je množina učne snovi v smislu človeške prosvete in splošnega napredovanja ljuba in zaželjena, a pot in sredstva, ki z njimi hočemo snov otrokom posredovati, niso povsod in vedno primerna.

Po načelih nauk o gojitvi telesnega zdravja ne smemo poučavati tako, da nimajo otroci dovolj prilike do telesnega kretanja. Oporekamo lahko, da imamo odmore med učnimi urami, da imamo telovadbo i. dr., ki dajejo telesu, kar je njegovega. Ako pa razmotrivamo razmere kakor so, pa najdemo, da odmori in telovadba na ljudskih šolah ne zadostujejo temu, kar zahteva zdravje otroškega telesa. Če odštejemo od dneva noč in čas domačih opravkov in šolski čas, ostane premalo časa za gibanje in prostost, ki jo zahteva otroška narava. Poglejmo v dejansko življenje. V sedanji letni dobi vstane trinajstletni deček povprečno ob četrti uri zjutraj, gre z očetom na njivo orat. Tamkaj goni živino in hodi po njivi gor in dol, recimo do osme ure. Oče, resen in skrbi poln gospodar, ne izpregovori niti ene otroške besede, gleda le na resno delo in prav stori po svoje. Pred šolo

in v šoli čaka dečka šolski red, ki ne pozna šale, ampak le modrost, dostojnost, mir, pobožnost in vse drugo. Po šoli čaka dečka zopet resno domače delo. Vprašajmo, koliko prostosti ostane dečku, da bi si razvedril duha po otroško? Vsi vemo, da življenje ni šala, ampak resna borba za obstanek, a vemo tudi, da je šola začimba otroškega življenja, ne njega smoter. Resnost je znamenje dozorelega, izkušenega duha — je jako podobna skrbi, ki tare človeka od zore do mraka, od mraka do dne. Čim prej pričinja napeta skrb, tem prej zapada telo, a toliko smo dolžni poskrbeti, da ne zapade telo, preden se je razvilo.

Toda nekdo poreče, da je imel deček na njivi gibanja dovolj in dihal je zdrav zrak. Ta ne pomisli, da je nategoval deček čez mero le mišice na nogah, da ga noge bole in da je vsled utrujenosti na možganih potrt in nedovzeten. Ako se to godi vedno, postanejo noge neokretne in trde, hod neprožen in težaven, sklepi negibčni. Da ljudje to resnico poznajo ali vsaj slutijo, dokazuje dejstvo, da na pr. žrebeta ne vpregajo, dokler ni doraslo, dokler niso telesne moči razvite. Poznal sem kmeta, ki je odpustil hlapca iz službe, ker je vpregel mladega konja, a isti kmet je rabil svoje slabotne otroke za vsako delo, ki mu brez škode za telo niso bili kos. Vemo tudi, da je otroke vaditi dela in vemo, da ponekod delavcev manjka, a mislimo, da ne kaže odpraviti zla z zlom, posebno ne, ker ga ne zakrivijo otroci, ampak družabne razmere med doraslimi. Ako pripoznamo potrebo prizanašanja mladim živalim, pripoznati ga moramo tembolj otroku, ki ga čaka v poznejši dobi življenja neprimerno velika in važna naloga zdatnega sodelovanja v človeški družbi.

V šoli imamo odmore 5 do 15 min. Dovolilo se jih je v spoznanju, da so potrebni. V odmorih naj dobe otroci nekaj odduška po napornem delovanju možganov. Ne zahtevamo daljših odmorov z ozirom na šolsko nalogo, vprašamo samo, če predpisani odmori zadostujejo za telesno okrepilo.

Prvo uro smo računali in eni uri sledi 5 min. odmora. Iz možganske napetosti stopijo otroci v fazo ali položaj telesne prostosti, a po preteku 5 min. naj nastopi v trenutku popolni mir, naj ponehajo na povelje vse telesne kretnje. To zahteva naloga šole. Pomislimo, da je 5 min. dovolj le v to, da preidejo otroci od pozornosti v telesno prostost in v razpoloženost, ki so po njej že prej hrepeneli. Ne ostaje jim časa, da bi telesno prostost tudi uživali in se v njej razvedrili. Tako kaže teorija o fizijološkem življenju v luči šolskih duševnih smotrov, ki bi se najbolj dosegovali z rednim, nepretrganim delom. Dejansko življenje in šolanje pa kaže, da to ni mogoče, ker je nenaravno. To dejstvo je sreča za otroke in tudi za učitelje.

Otroke v trenutku pomiriti — izjemno menda le s pomočjo posebnih utiskov — ni mogoče. Če pa se pomirijo hipoma in potihnejo, vendar ne traja mir dolgo, ampak kmalu se ga začne rušiti na razne načine in od različne strani. Tukaj pomaga šele zanimivost predmeta in osebnost učitelja,

ki pa sta tudi omejeni. V mnogoštevilnih razredih ni mogoče ugoditi vsem različnim otrokom. Nekatere zanima stvar, ki je drugim dolgočasna, zaradi tega opazujemo stopnje pozornosti od najvišje do stopnje pod ničlo, ki jo zaznamujemo nepaznost, raztrošenost, lahkomiselnost, brezmiselnost, nemirnost itd. Ako pa ne moremo dosegati popolne pozornosti pri istem predmetu v istem času in pri vseh otrocih, potem je odveč, da discipliniramo otroke s sredstvi, ki nam jih morebiti odtujijo, če ne pokvarijo. Boljše je, da pripuščamo neko mero kretanja ob primernem napenjanju možganskih sil, ker si jo množica otrok itak pribori. In tako menda mislijo pedagogi, ki žele, da se naj uče otroci igraje. Kdor pa zamore brez čezmerne rabe svojih pljuč in brez prestopka § 82. storiti kaj več, blagor mu.

Ni li tako? Kdo še ni opazil, da iščejo otroci predmeta v roke, da ga lomijo, natezajo, trgajo itd.? Kdo še ni veleval miru mirno ali z besedami „različne teže“, da bi pomiril otroke n. pr. v zadnji uri dnevnega pouka? Pomiril jih je morebiti za več ali manj časa, toda kmalu začne eden z nogami, a drugi se namuzne skrivnostno in skrivno za hrbtom svojega prednika. Kaj početi, kaj storiti, kje je „železna“ disciplina?

V absolutnem oziru je ni, relativnost pa je menjajoča in nategljiva.

Nekateri menijo, da so otroci nagajivi, zlobni in hudobni, da kljubujejo učiteljem in roditeljem, da so že nervozni, če ne celo bolni s „plesom sv. Vida“. Vsi vemo, da je tudi vse to mogoče. A kaj nam pomaga, če zovemo otroke nagajive, zlobne itd.? Ni li mogoče, da jim potem sugestije vcepimo vse to, za kar jih imamo in česar ne želimo? „Ne sodimo, da ne bomo sojeni.“

Pomislimo, če nismo vzroka otroške kretnje, otroškega smeha krivo spoznali, tedaj nespoznali. Ne gre, gledati in videti vedno le črno; solnca mladosti ne bomo zatemnili zdravim otrokom nikdar, prej bo zatoniло nam. Mlad gospod tovariš mi je pripovedoval, da je imel učitelja, ki se je razburil skrajno, ako je le dijak imel nož v roki — slikal je baje vse mogoče nesreče i. dr. Ni li mogoče, da se dozdevamo otrokom sitni, nadležni, celo hudobni, ako jih vladamo na vse kriplje in vse načine, dočim ne kažejo drugega nego to, kar je v njih — zdravo življenje.

Ne prepovedujmo in zapovedujmo in ne velevajmo vedno — kdor vse zabranjuje, ne zabrani nič, a kdor popravlja, popravi mnogo, in če rečeš otroku „Sedi mirno in ravno,“ popelja se ti po sedalu nevoljen; ako mu rečeš: „No, tako sedeti ni lepo, še nisem videl itd.“ — zravna se mirno — seveda le za kratko dobo, ako je že dolgo v šoli in če ga ne drži pouk.

Tukaj se nam vriva vprašanje o šolskem povelju ali ukazu, ki bodi sredstvo za vzdrževanje šolske stege.

Že uvodom našega razpravljanja smo rekli, da nazori o šolski stegi niso enaki. Celu strokovnjaki na šolskem polju označujejo stego različno. Pri neki učiteljski skupščini sem slišal pred leti iz strokovnjaških ust grajalne

besede, češ, da ni lepo, ako vladamo šolsko mladež v „korporalskem“ tonu. V istem trenutku so se mi ponovile kot nekdanjemu vojaku predstave o vojaški idili ter o korporalskem tonu. Zazdalo se mi je, da slišim milo doneča, a kratka povelja z vsemi „epiteti“ in drugimi pritiklinami. Zazdalo pa se mi je tudi, da dotični gospod ni pristaš tiste stege, ki se doseguje in vzdrži s korporalskim ali sploh suho zapovednim poveljem. In prav je imel. Otroci so nekaj nežnega, in nežnost ne trpi suhoparnih besed, ampak ljubi gorkoto, da se lažje razvija in postane blagočutna osebnost. Ton obče-vanja z otroci je vsa disciplina, tako sem mislil takrat. Pri drugi enaki priliki se je naglašalo iz drugih strokovnjaških ust, da ima vladati v šoli „stramme Disziplin“. Takoj sem se zopet spomnil na „korporalski“ ton, ki brez njega baje ni mogoča nategnjena stega. Skoraj bi bil obupal. Tolažil sem se končno in si mislil, kolikor glav toliko misli in najboljše vozi, kdor pri sprijenih otrocih ne zabrede v „korporalski“ ton, ampak obvaruje svojo ravnodušnost v kritičnih slučajih. Povelje je po svoji obliki slabo odgojno sredstvo, posebno takrat, kadar upravičenosti povelja ne uvidimo in dolžnosti do izvedbe ne čutimo. Sicer trdijo nekateri, da sloni ob poveljih ugled ali avtoriteta učiteljeva; drugi pa trdijo, da povelja rušijo ugled. Oboje je mogoče in zato je treba pomisliti, kaj in kdaj in kje in kako vlevamo.

Nekoč sem rekel dečku: „Dvigni smet, ki leži pri tebi na tleh!“ Dotični deček je lepo napredoval v znanju, a sprijen je bil vsled neugodnih življenskih razmer. Pogleda me in reče: „Jaz nisem vrgel smeti na tla“. Hitro sem spoznal svoj pogrešek. Imel sem opravičiti z mladim pravnikom. Kje je moj ugled — na to nisem mislil, ampak mislil sem na to, kako poravnam „res juris“. Je li bil deček predrzen? Ni bil predrzen, saj je bil na pravem. Je bil nepokoren? Ni bil; ni čutil pravne, obvezne dolžnosti do izvedbe mojega povelja. Toda česa mu je manjkalo? Manjkalo mu je slepe pokorščine, ker upravičenosti povelja ni uvidel. Manjkalo mu je tudi vljudnosti in tukaj sem se ga lotil. Priznal sem, da ni bil dolžen izvršiti povelja. Pojasnil sem nadalje, da moramo ljudje v medsebojnem življenju marsikaj popraviti, kar so drugi skvarili, marsikaj storiti, kar so drugi opustili. Vsak je navezan na vse, in eden pomaga drugemu. Rekel sem mu tudi, da ne moremo biti preveč občutljivi v pravnih rečeh, ker tudi sami lahko potrebujemo usluge od drugih, ki je ti-le niso dolžni storiti. Roka roko umiva. Deček je vse to uvidel in raz-jezila se nisva. Premišljeval je in mislil — in mislece je treba izgojiti. Povelje pa ni zelo primerno sredstvo dati komu povoda do mirnega mišljenja.

Kar smo tukaj omenili o povelju in njegovi veljavi v šoli, to sicer ni v zvezi s predmetom naše razprave, s telesnim siločutom. Toda človek ima tudi duševni siločut, kojega gojitev ni manj važna kakor higijena telesnega siločuta. Ker pa sta telo in duh navezana náse, ker eden drugega podpirata, ni bilo celo odveč, da smo to stvar tukaj vpletli, saj neupravičeni ukazi človeka prilično razburijo ter vpregajo telesne moči v odpor. (Dalje.)

Šolska klop.

Češki napisal *Alojzij Valenta*.¹ Poslovenil *D. P.*



d onih dob, ko so se začeli zanimati higijeniki za šolsko zdravstvo, datirajo poskusi določiti najprikladnišo konstrukcijo klopi. Še danes to vprašanje ni rešeno na zadovoljiv način.

Če učitelj ne pazi neprestano na sedenje učencev in če se ne vadijo učenci sistematiški pravilnega sedenja, potem pač ne prepreči krivega držanja telesa nobena klop, in tudi ne istinitih in domnevanih slabih posledic, kakor skrivljenja hrbtenice, kratkovidnost itd. Kar so se mnogi brezuspešno trudili izmišljati nove sestave šolskih klopi, v tem času je šola znatno napredovala. V današnji šoli se ne sedi več toliko kakor preje, in tudi se toliko več ne piše v naših razredih; nerazmerno večja čistost v šolah omogočuje bolj preprosto upravo spodnjega dela klopi. Tako sta torej združeni higijena in napredujoča pedagogika znatno olajšali vprašanje šolskih klopi.

Vsi oni, ki so se bavili s proučevanjem navedenega vprašanja, so sedaj prepričani, da mora biti šolska klop sestavljena strogo po predpisih mehanike sedenja; le tedaj bode mogoče preprečiti škodljive posledice krivega sedenja. Treba je torej uvaževati prosto, ravno sedenje in sedenje pri pisanju.

Ravno sedeti je mogoče le tedaj, če leži težišče glave, trupla in ramen navpično nad „črto sedenja“, ki je istovetna z bočno osjo. To težišče se nahaja v 9. in 10. prsnem vretencu. Pri sedenju počiva trup zlasti na robovih sednih kosti. Ker pa ti robovi nujajo trupu samo majhno ploščo za podporo, ima trup labilni položaj in se sklanja naprej ali nazaj, v kar pripomore še znatna gibljivost hrbtenice. Da se trup ne skloni naprej, moramo opreti stegna ob rob sedala (s čimer se poveča plošča), noge ob podlago, ali pa ramena ob stegna ali mizni rob. V vzdrževanje ravnotežja je pa še treba znatnega napetja bočnih mišic. Te mišice pa kmalu opešajo in trup se nagne naprej. Pri tem se pojavijo vse posledice krivega sedenja: utroba (Eingeweide) se stisne, dihanje se omejuje, glava se sklanja še nižje.

Če se pomakne težišče telesa za črto sedenja, ako se nagnemo nazaj, najde trup novo oporo v izrastku križeve kosti. Da se ohrani ravnotežje, treba hrbtenico znatno izbočiti. V tem položaju pa more ostati telo samo za kratko dobo, zato se mora opreti trup v zadaj. Čim nižje podpremo trup, tem bolj se vzravna telo in tem bolj je prost gornji del trupa. Če pa zganemo

¹ Glej *Ped. Rozhledy* za marec 1908.

z rameni, če sklonimo trup ali glavo na eno stran, ga morajo nekatere mišice trupa vzdrževati pokoncu, a vsled njih tega se izboči spodnji del hrbtenice. Niti v tem položaju ne more telo dlje časa vztrajati. Moramo torej hrbtenico vzravhati in bedra razbremeniti. Pri tem pa se nakloni trup nehote nazaj. Če se v tem trup oprime nazaj nagnjene opore, najde udoben položaj, v katerem zavzame hrbtenica naravno lego in se odpočijejo mišice trupa, razen tega pa se razširijo prsi in osvobodi trebušna votlina. S tem je dostatno dokazana prednost, da celo potreba naklona trupa nazaj ali reklinacijskega položaja. To je tudi položaj, ki je mogoč samo pri pisanju. Rekel sem že, da ni mogoče vzdrževati trupa pokoncu, tudi če je popolnoma miren. Pri pisanju pa deluje njega gorenji del, glava se nagne nekoliko naprej, ramena se dvignejo in trup se skloni naprej. Da ostane trup pri teh okoliščinah za dlje časa pokoncu, tega ne moremo sploh zahtevati, a tem manj pri otrokih, čijih mišice so še slabe. Zato se ima pisati samo v reklinacijskem položaju.

Klop pa mora biti primerno uravnana. Sedalo mora biti nekoliko vglobljeno, naslonjalo, nemara za 15° nagnjeno nazaj, mora segati do pleč in biti tako skrivljeno, kakor je hrbtenica v normalnem stanju. Kakor se more vsakdo prepričati, se odpočije trup v tem položaju pri jako neznatnem napetju mišic; hrbet se pritlači po lastni teži telesa k naslonjalu, zlasti če zabranjuje zvišeni sprednji rob sedala, da se pomakne trup naprej. Glava se ne nagiblje, a oči se ne približujejo preveč pisanju. Nagibanje glave na eno stran nima znatnega vpliva na položaj trupa, ker ga podpira naslonjalo do pleč. Ker se pri tem sedenju ne pojavi tako lahko utrujenost mišic, so tako dani uslovi za pravilno držanje telesa (Baginsky). Reklinacijski položaj seveda zahteva znatno približevanje pisalne plošče k telesu.

Vsako, tudi najudobnejše sedenje človeka utruja in tako mora biti učiteljeva skrb, da omejuje ali vsaj prekinja sedenje v šoli kolikor le mogoče. Gibljivo in razmerno slabo otroško telo čuti mnogo bolj nego odraslo telo, kako nenaraven in vtrudljiv položaj je sedenje, in ni dvomiti, da često in dolgo sedenje vpliva nepovoljno na učenčevo telo. Tudi v najboljši klopi sedi končno otrok slabo, ako sedi predolgo. Tu je najlepše videti, da uresniči šele učiteljeva pazljivost in skrbnost važne higijeniške zahteve. Razen tega je od njega odvisno, da omeji na pravo mero one učenčeve posle, vsled katerih more trpeti otroško zdravje; v ta namen je treba racionalne metode in ugodne uravnave šolskega dela.

Ker je zlasti sedenje pri pisanju spojeno z največjimi nevarnostmi za zdravje, se mora najprej določiti, kateri položaj telesa je pri pisanju najpravišnji in potem, kako ima biti sestavljena šolska klop, da se omogoči takšen položaj.

Da morejo noge ležati na podlagi, mora biti umeščeno sedalo tako visoko, kakor je golenica dolga. Če je sedalo višje, visijo noge brez opore

v zraku, ali pa zdrči telo na rob sedala, da se dotikajo vsaj konci nog podlage. Če je sedalo prenizko, nateguje učenec golenice naprej, ali pa jih podvije pod sedalo. V obeh slučajih ne more ostati trup pokoncu.

Širokost sedala se ravna po dolgosti stegna.

Dolgost golenice znaša nemara $\frac{2}{3}$, dolgost stegna pa nemara $\frac{1}{3}$ dolgosti vsega telesa.

Ozka sedala ne nudijo stegnom dosti opore, golenice se postavijo krivo in podplati ne leže po vsej plošči na podlagi. Sprednji del sedala je navadno nekoliko vzvišen, da dete ne more trupla potisniti naprej in sedeti na robu sedala.

Za reklinacijski položaj se mora sedalo še bolj nagniti v zadnjem delu. Tudi je prav dobro zaokrožiti sedalo po obliki trupa pri sedenju. V naj-novejšem času se sedalo zmerno poglobi.

Višina mize sama zase nima pomena.

Jako važno pa je razmerje med višino sedala in višino mize. Navpična črta od notranjega roba mize na sprednji rob sedala reže sprednji rob ali pa njega podaljšano ploskev v določeni točki. Dolgost te navpične črte označuje navpično oddaljenost mizne ploskve od ploskve sedala. Imenuje se *diferenca*. Dolgost difference je določena z normalnim sedenjem pri pisanju. Najbolj zanesljivo je vzeti za temelj absolutno višino telesa in iz nje izvajati dolgost difference. Pri tem pa se moramo ozirati na anatomske razločke ogrodja in na razlike med obleko dečkov in deklic.

Za višino mize so določena tale načela:

1. Pri enakovisokem sedalu mora biti miza za deklice 1·5—2·25 cm višja nego za dečke iste rasti;

2. diferenca iznaša pri dečkih in deklicah $\frac{1}{8}$ velikosti telesa 3—4·5 cm, pri čemer je treba dodati vsled obleke pri deklicah še 1·5—2 cm;

3. pri onih otrokih, čijih višina je različna do 12 cm, se razlikuje diferenca samo za 1·5 cm. Zato morejo otroci, ki se razlikujejo v rasti za 12 cm, sedeti v isti klopi.

Pomen difference je spoznati iz posledic, ki jih zapušča na otroškem telesu kriva diferenca.

Majhna diferenca — nizka miza — je vzrok, da mora pišoč dete glavo in trup nagibati bolj naprej, da bolj vidi svojo pisavo. Vsled tega pa se pomakne težišče naprej in telo se nasloni ob mizni rob.

Slabši so nasledki velike difference, t. j. če je miza previsoka.

Če položi pri visoki mizi sedeč učenec lahte na mizno ploščo, se opira z njimi ob mizo, da bi dvignil telo. Spodnji del trupa izgubi trdno podporo, telo se nagiba vedno bolj naprej in se trudi se opreti s konci nog ob podlago. Kmalu mišičje ramen opeša, tudi dihanje ni prosto pri vzdigovanju ramen in oženu oprsja. Kmalu se pokažejo še druge posledice. Oba lahta drčita na mizi vedno bolj naprej, oprsje se nagne in se opira s prsno kostjo

ob mizni rob; skoro vse telo visi na obeh lahtih, ali pa se opira telo vedno bolj ob desni lahet, ki drži vsled tega vedno bolj na mizni plošči naprej. Tako se osvobodi levo rame, levi lahet se zniža, roka se oprime miznega roba, pri čemer se tišči ta lahet k oprsju. Hrbtenica se obrača na desno v oni položaj, ki se imenuje skolioza.

Druga posledica je končno ta, da se začenja telo, ki nima podpore v desnem ramenu, ki se mora gibati pri pisanju, nagibati na levo, najprej glava, potem trup, in se opira bodisi ob levi lahet, ki leži na mizi, ali pa ko se lahet ne more več vzdrževati na mizi, ob levi del oprsja, ki leži na miznem robu. Pri tem se obrača hrbtenica nekoliko na levo.

Pravilno sedenje pa ni odvisno samo od difference, ampak še mnogo bolj od vodoravne oddaljenosti notranjega miznega roba od sprednjega roba sedala, od takozvane distance.

Iz tega, kar je že bilo rečeno o krivem sedenju, izhaja, da se telo tem bolj nagiba naprej, čim večja je distanca. Čim manjša je distanca, tem bolj se vzravna telo, dokler ne dospe v reklinacijski položaj.

Ta negativna distanca sili trup, da se drži pokonci; samo pri pisanju je priporočljiva. Iznáša 3—5 cm.

Pozitivna distanca ni samo za pisanje neugodna, ampak tudi za prosto sedenje, ker ni mogoče se opirati istodobno s hrbtom ob naslonjalo in z lahti ob klop, vsled česar izgublja trup važno oporo spredaj.

Pa tudi negativna distanca ima važno napako. Ovira učenca pri vstajanju in ne dovoljuje stati ravno v klopi. Ni torej druge pomoči, nego opustiti stalno negativno distanco in urediti klop tako, da se da distanca izpreminjati — v negativno za pisanje, v pozitivno za stojo.

Širina pisalne plošče ima samo pedagoški pomen. Če je prevelika, zahteva mnogo prostora in otežuje namakanje; ozka sili h krivemu sedenju, ker lahti nimajo dovolj podpore. Širina 39—40 cm zadošča popolnoma; za najmlajše učence se more še zmanjšati.

Znano je, da je pisava tem bolj vidna, čim bolj je nagnjena pred očmi, naopak je pisava v vodoravni legi najmanj vidna.

Če gledamo iz reklinacijskega položaja na vodoravno položeno knjigo, čitamo prav težko, tisk postaja nejasen. Da laglje vidimo, nagibamo glavo ali trup naprej. Če držimo knjigo tako nagnjeno, da tvori kot 45° z vodoravno ploščo, tedaj je tisk najbolj jasen, ker zremo pravokotno na knjigo. Plošča bi torej morala biti nagnjena za 45° . V praksi pa ne moremo uporabljati takšnega sklona, ker bi vse padalo na tla in zato ne, ker bi ne bila ugodna lega sprednjih lahtov. Zato se uporablja nekoliko manjši sklon, in sicer 1:6 ali 1:7. (Je-li širina plošče 36 cm, meri odklon od horizontalne plošče 6 ali $5\frac{1}{7}$ cm). Pri tem je treba misliti tudi na sprednji del mizne plošče. Ta ni nagnjen in tam so umeščeni tudi tintniki. Njegova širina iznáša do 10 cm. Če se pribije na notranjem robu plošče ozka deščica, da

predmeti ne drčijo na tla, se plošča lahko močnejše nagne. Samo ta deščica ne sme biti previsoka, da ne ovira, če hoče učenec položiti lahte na klop.

Diferenca, ki se je določila po razmerjih učenčevega telesa, pa ne zadostuje za prakso vsled tega, ker se trup oddaljuje od navpične črte, za katero so posamezna razmerja teoretiški dognana za celo širino sedala. Tako se oddalji piščevo oko od mizne plošče nad normalno daljavo vida. Tej oviri se odpomore z zvišanjem difference za 1—7·3 cm, pri čemer je treba pridati za dekleta še 1·5 cm.

Sprednji rob mize more biti tamkaj, kjer se mu telo približuje, nekoliko vbočen, vsled česar se doseže bolj udobna lega lahtov.

Iz tega, kar se je reklo o teoriji sedenja, se jasno spoznava važnost podpore hrbta.

Najpovoljnija podpora trupa je v križu. Podpori križa gre prvenstvo pred podporo v plečih zlasti zato, ker se doseže z njo trdnejša lega telesa. Če se nasloni trup ob visoko naslonjalo, zdrči telo na rob sedala. Nizka opora je ugodna zato, ker ne dovoljuje večje gibljivosti gornjemu delu trupa. A v praksi se vendar ne obnese, ker se morajo v slučaju, da izgubi gornji del trupa oporo, nategniti mišice, da se vzdržuje telo pokonci. Mišice pa polagoma opešajo, telo se sključi in hrbtenica se nenaravno upogne. Zato se mora telo podpreti tudi v plečih. S tem so dani uslovi, katerim mora naslonjalo odgovarjati: podpirati mora križ in prestrezati gornji del trupa v reklinacijskem položaju. Primerna oblika naslonjala je zlasti pri pisanju velikega pomena, ker se nahaja tu telo v takšnem položaju, ki sam po sebi sili, da se pomakne težišče naprej, a zato mora biti naslonjalo takšno, da more telo prehajati iz ravnega sedenja v reklinacijski položaj ne da bi palo nazaj.

Oblika naslonjala je pri različnih sistemih klopi različna. Najboljše je naslonjalo, ki je izbočeno po naravni obliki hrbtenice. Za one otroke, ki so trpeli v mladosti na skrivljenju hrbtenice in čijih hrbtenica je v boku zelo izbočena, se priporočuje bolj naprej pomaknjeno naslonjalo. Naslonjalo mora biti v zvezi s sedalom in ne sme biti primenjena sprednja stran naslednje klopi.

(Konec prihodnjic.)



Ob potoku.¹

(Pouk v naravi.)



Včeraj smo čitali o vrtu g. Mirodolskega. Kako ograjo je imel vrt? Živo. — Zakaj jo imenujemo živo? Ker raste. — Kako jo pa še imenujemo? Sečje. — Zakaj pa sečje? Ker je obsekana ali obrezana. — Zakaj jo obsekajo? Da postane gosta. — Iz kakih drevesc je tukajšnja ograja? Iz jelk. — Katere jelke vam bolj ugajajo, nizko obsekane, ali lepo vitke in visoke? Visoke. — Meni tudi. Tako obsekane se mi zdijo kakor oni psički, ki imajo porezana ušesa in porezan rep. — Ste že videli takega psa? Da. — Se vam je dopadel? Ne. — Konjičku tudi nekateri porežejo rep. Jeli to prav? Ne. — Zakaj ne? Ne more odganjati muh. — Torej ni prav in ni lepo, ako živali tako kazimo. Ravnotako je z rastlinami. — Slišal sem o dečkih, da so mlado drevje, ali trte, ali kako drugo rastlino poškodovali. Jeli bilo to prav? Ne. — Hodimo dalje. — Stojte. Kje stojimo sedaj? Na mostu. — Čemu je most? Da hodimo čeznj. — Kaj še? Da vozimo, gonimo živino itd. — Kakšen je ta most? Zidan. — Kaj je tisto okroglo tam? Obok. — Kje so še oboki? V kleti, v šoli, v cerkvi itd. — Kakšne mostove še poznate? Lesene, železne. — Kako se imenuje prav majhen most, po katerem se lahko samo peš hodi? Brv. — Iz česa je brv? Iz deske, iz enega ali več brun. — Kaj ima ob straneh? Držaje. — Čemu? Da ne pademo v vodo.

Kaj vidite tam doli? Potok. — Kam teče? V oni potok. — Kaj imam tukaj? Flaško. — Kaj je v njej? Voda. — Kaj sem sedaj naredil? Prelili ste vodo v drugo flaško. — Kaj pa sedaj? Vodo ste izlili. — Da, izlil sem jo. Glejte, ta potok se tudi izliva v onega. Kraj, kjer se to zgodi, imenujemo izliv. Pokażite izliv tega potoka! Tam le. — Hodimo dalje. — Stojte. Poslušajte. — Jaz bom vprašal, vi pa odgovarjajte. Odgovarjajte pa tako, kakor vam pride iz srca. Teh gospodov in gospodičen se vam ni treba bati; vedite se kakor da bi jih ne bilo, kakor da ste sami z mano. Tudi jaz si bom mislil, da sem sam z vami. — Sedaj mi pa povejte, se hočemo kaj učiti, ali vam naj povem rajši kako pripoved? Pripoved. — Katero pa hočete slišati, kako staro ali rajši novo? Novo. — Dobro, torej poslušajte čisto novo pripoved.

Pripoved o tujem dečku.

Kadar vidimo prihajati kakega tujca po cesti, tedaj postanemo radovedni. Marsikaj bi radi znali. Kaj pa na pr.? Kdo je tujec, od kod pride,

¹ Pri ekskurziji dne 28. marca 1908 v Slov. Bistrici podaval učitelj Anton Špan učencem drugega razreda (3. šolsko leto). Navzočih 42 učencev in 56 učiteljev in učiteljic pod vodstvom ravnatelja M. Nerata iz Maribora.

kam gre. Da; ogledamo si tudi njegovo obleko, njegovo potno torbico, vprašamo ga po imenu, po njegovih opravilih, želimo, da bi nam povedal, kaj je videl na potu itd.

Poslušajte. — Ob cesti so se nekdanj igrali otroci. Tedaj pa zapazijo, kako prihaja tuj deček. Ta se jim prijazno nasmehlja, otroci ga pa kar obstopijo in ga izprašujejo to in ono. Zvedeti hočejo njegovo ime, odkod da prihaja, kam je namenjen, kaj je vse videl na potu itd. Ogledajo mu vso obleko, celo njegovo potno torbico so mu preiskali, vse žepe so mu preobrnili. Pa deček radi tega ni bil nevoljen. Kar smehljal se jim je in jim na razna vprašanja pripovedoval takole:

„Doma sem daleč gori v planinah, potujem pa vedno. Kar hitro po rojstvu sem šel na pot in bom potoval vse življenje. Vedno sem vesel, vedno si prepevam, zdaj bolj tiho, zdaj glasneje. Bolj naglo ko dirjam in skakljam, bolj sem čvrst, živ in bister. Ako pa kje malo polenuharim, pa nisem več tako živahen in močan. Četudi sem šele deček, pa sem že marsikaj videl in marsikaj opravil. Rastem pa vedno. Ko pojdem dalje, bom postajal vedno večji in močnejši. Najprej postanem mladenič, na to mož, končno pa velikan, orjak. Če bi me tedaj videli, bi me ne spoznali več, zlasti kadar sem jezen.“ — Otroci so ga začudeni poslušali, nekateri so se ga že kar bali. Pa deček se jim zopet prijazno smehlja in otroci ga verno poslušajo, ko jim nadalje pripoveduje: „Na svojem potu dojdem več takih popotnikov kakoršen sem jaz. S temi pa nimam nikakega usmiljenja, kar hitro jih požrem, drugega za drugim. — Čim več jih požrem, tem večji in močnejši postanem.“

Otrok je bilo zopet kar strah in tuji deček je nadaljeval.

„Prav imate, da se me bojite, zlasti tedaj, kadar sem hud ali potuhnjen. Tedaj vzamem seboj marsikaterega otroka, včasih tudi odraslega moža. — V obče sem pa jako dobrotljiv in koristen.“

Otroci so ga nekako prestrašeni poslušali, a čudni popotnik nadaljuje:

„Ko dokončam svojo pot, tedaj se raztegnem, da se odpočijem od vseh težav. — Vendar dolgo ne počivam. Raztegnem in razširim se na vse strani, pa se dvignem v zračne višave, veter me ponese na svojih perutih nazaj v planinski raj, kjer je moj rojstni kraj, tam se iznova porodim, da nastopim iznova svojo pot. — Sedaj pa z Bogom, ljubi otroci, predolgo sem se že mudil, mnogo dela me čaka, moram naprej vedno naprej. Zdravi ostanite, čez leto in dan sem zopet tukaj.“

Vam je ugajala ta pripoved? Da. — Ste li uganili, kdo je ta deček? Nobeden. — Poslušajte, boste slišali, kako prepeva svojo pesmico. Ga čujete? Potok šumi. — Da, potok šumi ali šumlja. Pravimo tudi, da žubori. — Kdo je torej ta deček? Potok.

Ga imate radi? O ja. — Tudi jaz ga imam rad. Sedaj si bomo pa tudi mi ogledali malo natančneje tega popotnika. Kaj ga hočemo najprej

vprašati? Kako mu je ime. — Zajmi kozarček vode iz potoka. — Poglejmo vodo proti solncu; kakšna je? Čista, jasna, lepa, svetla. — Ako je voda prav posebno čista, tedaj pravimo, da je bistra, ko ribje oko. Jeli ta voda posebno čista? Je. — Kako jej tedaj lahko rečemo? Da je bistra. — Kako lahko rečemo temo potoku, ker ima bistro vodo? Bister potok. — Da bister potok ali Bistrica. — Kako smo napravili besedo Bistrica iz besede bister? Pridjali smo pripono -ica. — Kakšne besede pa napravljamo s pripono ica? Samostalnike ženskega spola.

Povejte mi še kak drugi zgled! Se zgodi. — Torej ime že imamo. — Sedaj si bomo ogledali še njegovo zunanost, njegovo obleko in njegovo potno torbico. Vrzi vejico v potok N. — Kaj se zgodi z vejico? Plava. — Kam plava? Tja, kamor teče potok. — Potok torej teče. Kako imenujemo tako vodo, ki teče? Tekoča voda. — Povejte mi še drugo tekočo vodo. Studenec, reka. Dobro! Če je pa reka posebno velika, tedaj jo imenujemo veletok. — Kako pa imenujemo vodo, ki stoji? Stoječo vodo. — Povejte mi kako stoječo vodo! Ribnik, jezero. — Kako se imenuje stoječa voda, če je prav majhna? Mlaka. — Če je majhna, pa blatna? Luža. — Če je pa stoječa voda prav velika? Morje. — Dobro!

Kje stojimo sedaj? Na zemlji. — Kakšen namen ima ta kos zemlje, na katerem stojimo? Hodimo po njem. — Kako pravimo takemu kosu zemlje, po katerem hodimo? Pot. — Pa tukaj samo hodimo? Ne, tudi vozimo. Kako imenujemo tak kos zemlje po katerem vozimo? Cesta. — Kje torej stojimo? Na cesti. Kaj vidite na cesti? Kamenje. — Kaj je tole? Kamen. — Kakšen je? Okrogel. — Kaj sem storil z njim? Sunili ste ga. — Kaj se je zgodilo? Zakotal se je. — Kod se je zakotal? Po cesti. — Glejte! Kod se je zakotal ta-le kamen? Po bregu. — Kje stojimo sedaj? Na cesti. — Kje pa je cesta? Pri potoku. — Kaj loči cesto od potoka? Breg. — Je torej cesta tik potoka? Ne. — Kje pa? Tik brega. — Kaj pa vidite na bregu? Zemljo, kamenje, pesek, travo, drevje, koprive, grmovje. — Koliko bregov ima potok? Dva. — Na katerem stojimo mi? Na tem. — Kaj pa stoji na onem bregu? Fabrika. — Kam teče voda? Tja dol. — Od kod pa pride? S Pohorja. — Je Pohorje blizu? Da. — Pa bo voda tekla daleč? Daleč. — Kje se bo vstavila? V morju. — Kaj bi rajši šli gledat, Pohorje ali morje? Morje. — Jaz tudi. Obrnimo se torej na tisto stran, kamor voda teče. Kje pa je tista vejica, ki smo jo prej vrgli v vodo? Voda jo je odnesla. — Glejte, kako hiti voda naprej in naprej in naša vejica z njo. Daleč doli se bo združil naš potok z drugimi potoki, na to bo pritekel do velike tekoče vode, to je reka. V reki plavajo barke in splavi. Z reko vred teče naš potok še daleč, daleč naprej, dokler ne priteče do morja. Tam pa bodo znabiti stali tudi otroci ob bregu in gledali, kako se izliva reka v morje. Pa bodo zagledali našo vejico in bodo rekli: „Od kod je neki priplavala ta vejica?“ In če bi vejica znala govoriti, bi odgovorila: „Tam

daleč gori v lepi, zeleni štajerski deželi so stali otroci s svojim učiteljem ob potoku, pa so me spustili v vodo, da vam prinesem njihove pozdrave." In otroci bi jo razumeli, kajti ljudje, ki tam stanujejo, govorijo jezik, ki je našemu slovenskemu popolnoma podoben. In veseli bi bili tisti otroci in radi bi imeli oni vas, a vi one, četudi bi se ne poznali. In tako je prav, kajti vsi ljudje se moramo radi imeti, vsi smo otroci nebeškega Očeta, in bratje in sestre med seboj. — Povejte mi sedaj, kam rajše gledate, tja, kamor voda teče, ali tja, odkoder prihaja? Kamor voda teče. — Na kateri strani potoka smo sedaj? Na desni. — Obrnimo se tja, od koder voda priteče. Katera stran je pa sedaj? Leva. — Koliko bregov ima potok? Dva. — Kako bi jih lahko imenovali? Desni in levi breg. — Pa, kateri je desni in kateri levi breg? Kakor smo obrnjeni; enkrat eni, enkrat drugi. — Kam najrajše gledate? Tja, kamor voda teče. — Kam ste torej največkrat obrnjeni? Kamor voda teče. — Dobro, po tem se hočemo ravnati. — Kadar bomo določili, kateri je levi, kateri pa desni breg, se bomo vselej tja obrnili, kamor voda teče. Na katerem bregu stojimo torej? Na desnem. — Kaj še stoji na desnem bregu? Grad, graščinski vrt, šola itd. — Kaj pa na levem? Fabrika, farovž, cerkev itd. — Kdo je doma na desnem bregu Bistrice? Jaz, jaz ... — Kdo na levem? Jaz, jaz ...

Opravo našega popotnika smo si torej nekoliko ogledali, zdaj pa bomo preiskali še njegove žepe. — Ve kdo od vas, kako se imenuje cesta, po kateri potuje naš popotnik? Nihče. Vam bom povedal jaz. To cesto imenujemo strugo. — Kako široka je približno struga na tem mestu? 3 do 4 m. — Jeli globoka ali plitva? Tukaj je plitva. — Kaj vidite v strugi! Kamenje in pesek. — Čemu služi kamenje? Za zid. — Kaj menite, je dobro potočno kamenje za zid? Ne. — Zakaj ne? Je okroglo. — Zakaj pa je okroglo potočno kamenje? Voda ga žene naprej, pa se kamen ob kamnu obrusi, da izgubi ogle in robe. — Da. Potočni kamen pa tudi ni dober za zid, ker je tak zid rad vlažen, vlažno stanovanje pa ni zdravo. Od kod pa pride pesek? Voda ga prinese. Kako pa nastane pesek? Od brušenja kamna ob kamen. — Čemu nam služi pesek? Za cesto, za pota, za mort.

Kakšen je ta breg? Strm. — Kakšen pa uni? Položen. — Kaj je dosti-krat med pobrežnimi koreninami? Luknje. — Kaj pa je včasih v teh luknjah? Raki. — Da, včasih je bilo v naših potokih vse polno okusnih rakov. Pa je prišla nad nje neka bolezen in vsi so pomrli. — Ste že lovili kedaj rake? Da. — Kakšni so bili? Majhni. — Ako hočemo, da se bodo zopet zaplodili, ne smemo jih loviti, zlasti malih ne. — Katere živali pa še živijo v potokih? Ribe, žabe, kače, žuželke. — Katere pa pri potoku? Povodni kos, pastirica, kačji pastir, mačerad, polž. — Zakaj živijo te živali rade ob potoku? Ker najdejo tukaj dovolj živeža. — Kaj lovi pastirica ob potokih? Žuželke. — Katere tice še rade plavajo po potoku? Race, gosi — domače in divje. — Kedaj je potok jezen? Kadar je velik. — Kedaj je velik? Kadar

se vlije ploha, kadar se sneg naglo topi. — Kaj nosi tedaj potok v svoji potni torbici? Drva, veje, deske, bruna, brvi itd., včasih tudi kako mrtvo žival. — Kadar potok naraste, se ga morate varovati, da vas ne vzame seboj. — Kaj pa še naredi potok v svoji jezi? Razdira brvi in mostove, trga obrežje, odnaša les, preplavi travnike in njive. — Jeli to dobro? Ne. — Kaj pa napravi s tem potok? Škodo. — Kaj napravijo v nekaterih krajih, da potok ne more preplaviti polje? Nasip. — S čim nasipljejo bregove? Z zemljo, peskom in kamenjem. — S čim še zavarujejo obrežje? S koli in deskami, nasadijo drevja. — Kedaj pa je potok potuhnjen? V tolmunih, kjer voda stoji in je jako globoka. — Takih tolmunov se morate posebno varovati. Poznal sem dečka, ki je znal sicer dobro plavati in potapljati se, pa je skočil v tolmun, da bi videl, kako je na dnu. Ni ga bilo nazaj. Ljudje so rekli, da ga je vzel pdvodni mož. Šele drugi dan so ga potegnili iz tolmana. Bil je zamotan med koreninami in med pečinami.

Kje je še potok potuhnjen? Kjer so vrtinci. — Tudi teh se varujte. Potok nam torej včasih dela škodo. Pa nam tudi koristi? Da. — Kako? Napaja zemljo, da trava lepo rase. — Kako še? Goni mline in žage. — Kaj še? Se koplje v njem, perice perejo, živina se napaja, jemljemo kamenje in pesek, lovimo ribe, rake in povodne tice.

Tako. Sedaj pa hočemo še zvedeti, od kod pride potok? S planin. — Ste že bili kedaj na planinah? Da. — Kako pa je na planinah? Lušno. — Zakaj? Solnce lepo sije. — Kaj še? Tički pojejo. — Kaj še? Rožice cvečejo. — Kaj še? Dobra trava rase, krave imajo mnogo dobrega mleka, pastirci pojejo. Tudi mi hočemo eno zapeti: Pesem: Žirovnik, I. zvezek, str. 4. Na planin'cah lušno biti.

Na planin'cah je torej dom našega potoka. Kako se imenujejo te planine? Pohorje. — Kako pa ljudje, ki stanujejo na Pohorji? Pohorci. — Od kod neki pride ime Pohorje? Od gore, če je več gor skupaj, pravimo pogorje. S časoma se je „g“ spremenil v „h“ in tako je nastalo ime „Pohorje“. — Kake štiri ali pet ur hoda od tukaj pride naš potok na svetlo. Pa tedaj je še dete, je še čisto majhen, še ni potok. Kako pravimo čisto mali tekoči vodi? Studenec. — Kako pa tistemu kraju, kjer pride na dan? Vir ali izvir. — Kje je torej izvir našega potoka? Na Pohorju. — Kako se imenuje kraj, kjer se izliva ena voda v drugo? Izliv. — Kako pa cesta, po kateri teče voda? Struga. — Kako imenujemo zemljo tik potoka? Breg ali obrežje. — Kako pesmico pa poje potok? Žubori, šumlja. — Kaj tedaj, kadar je jezen? Šumi, vrši, buči. — Kako nastanejo ti glasovi? Valovi jih delajo. — Kako bi rekli majhnim valovom? Valčki. — Tudi tam pri viru voda žubori. Delajo se valčki, kakor kadar voda v loncu hudo vre. Tako vre voda iz zemlje. — Kako pa pride voda v zemljo? Od dežja in snega. — Tako je. Kapljica za kapljico ponikne v zemljo, tam se nabira in nabira vedno več vode, dokler jo je toliko skupaj, da pride kot virček na dan.

Od kod pa pride dež in sneg? Iz oblakov. — Od kod pridejo oblaki? Veter jih prinese. — Od kod? Iz morja. Tako je. Voda spuhti. Prav drobni vodeni mehurčki se vzdigujejo v zrak, veter jih raznosi po vsem svetu, prinese jih tudi v naše kraje, in če je prav veliko mehurčkov, tedaj pravimo temu oblak. Ako se več mehurčkov združi v enega nastane kapljica. Ta je preveč težka, pa pade na zemljo. — Kako imenujemo to? Dež. — Ako pa kaplja med potom zmrzne, kaj je to potem? Toča. — Če pa še mehurčki zmrznejo, kaj pa je to? Sneg. — Vidite, tako se ta stvar vedno vrti okrog ponoči in podnevi, poleti in pozimi. Voda teče v morje, iz morja pa se dvigajo oblaki, ki padajo zopet kot sneg in dež na zemljo, da potoki in reke ne vsahnejo. Kaj bi se zgodilo, če bi ne bilo dežja? Potoki bi se posušili. — Kaj pa potem? Ribe bi pomrle. — Kaj še? Rastline bi vsahnile. Ne bi imeli kaj jesti. Tako je. Pomrli bi.

So taki kraji na svetu, kjer nikdar ali jako redko kdaj dežuje. Tam je golo in pusto. To je puščava. Dež je torej potreben. Glejte zdaj na mojo roko. Potok priteče od tam gor, pa teče mimo nas doli do morja; iz morja se dvignejo oblaki, veter jih žene visoko nad nami, na Pohorju se vsuje sneg in vlije dež, kapljice poniknejo v zemljo, se zbirajo, pridejo na dan kot vir, tečejo naprej, pritečejo zopet k nam kot potok in ta teče vedno naprej do morja itd. Kaj sem napravil z roko? Kolobar. Glejte, v takem kolobarju, samo veliko, veliko večjem je tudi vedno voda, leto za letom. Za to pa potoki nikdar ne vsahnejo in rastline se nikdar ne posušijo, mi pa se lahko vsak dan nasitimo. — Vidite, kako pametno je ljubi Bog vse to naredil. Bodite mu pa tudi hvaležni s tem, da ste pridni in dobri. Pridni in dobri otroci so tudi veseli. Tudi vi hočete biti pridni in dobri, zato ste tudi vi lahko veseli, posebno še sedaj v lepem pomladnem času. Zapijmo torej tisto lepo pomladno pesem: Nar. pesni — Žirovnik I. zv. nr. 6. „Prišla je pomlad“. — Se zapoje.



Zgledi iz uporabnega računstva.

Metodično sestavil J. B.

I. Razdelni računi. 1.) V skupno trgovino vloži A 5400 K, B 3800 K in C 6200 K; koncem leta imajo 1155 K skupnega dobička, koliko dobi vsak?

Izvajanje: Delež pri dobičku imajo A, B, C v razmerju svojih vlog, t. j. 5400 : 3800 : 6200 ali v skrajšani obliki 54 : 38 : 62 ali pa 27 : 19 : 31. Ako bi bilo dobička le 77 K dobil bi A 27 K, B 19 K, C pa 31 K. Ker je pa dobička 1155 K, dobi vsak tolikokrat več, kolikorkrat se nahaja 77 v 1155, t. j. 15krat, torej dobi A 15×27 K, B 15×19 K in C 15×31 K.

Pismeno računimo tako-le:

$$\begin{array}{r|l}
 a) \text{ A } 5400 & 54 \quad 27 \times 15 = 405 \text{ K} \\
 \text{B } 3800 & 38 \quad 19 \times 15 = 285 \text{ „} \\
 \text{C } 6200 & 62 \quad 31 \times 15 = 465 \text{ „} \\
 \hline
 & 1155 : 77 = 15
 \end{array}$$

b) V obliki enačbe bi pa računili:

$$1155 = 5400 \cdot x + 3800 \cdot x + 6200 \cdot x$$

$$x = \frac{1155}{15400} = 0.075 \text{ K}$$

$$\text{tedaj dobi A } 5400 \times 0.075 \text{ K} = 405 \text{ K}$$

$$\text{B } 3800 \times 0.075 \text{ „} = 285 \text{ „}$$

$$\text{C } 6200 \times 0.075 \text{ „} = 465 \text{ „}$$

2.) Tri občine skupno popravijo cesto, in sicer pošlje na delo občina A 40 delavcev za 28 dni, občina B 25 delavcev za 36 dni in občina C 30 delavcev za 32 dni. Ako se je delavcem izplačalo 5960 K, koliko ima plačati občina A, koliko B in koliko C?

Izvajanje: Občina A je pri delu udeležena s 1120 delavskimi dnevi (ker $28 \times 40 = 1120$), občina B na isti način s $25 \times 36 = 900$ delavskimi dnevi in občina C s $30 \times 32 = 960$ delavskimi dnevi. Vseh delavskih dni je $1120 + 900 + 960 = 2980$. Ako iznaša skupni zaslužek delavcev 5960 K, tedaj pride na 1 delavski dan $5960 : 2980 = 2 \text{ K}$ in občina A plača $1120 \times 2 \text{ K} = 2240 \text{ K}$, občina B $900 \times 2 \text{ K} = 1800 \text{ K}$ in C $960 \times 2 \text{ K} = 1920 \text{ K}$.

Pismeno pa računimo:

A 40 delavcev 28 dni, t. j. 1120 delavskih dni

B 25 „ 36 „ „ „ 900 „ „

C 30 „ 32 „ „ „ 960 „ „

$$5960 : 2980 = 2 \text{ K za 1 dan}$$

$$\text{ali skrajšano } 112 \quad 56 \times 40 = 2240 \text{ K}$$

$$90 \quad 45 \times 40 = 1800 \text{ „}$$

$$96 \quad 48 \times 40 = 1920 \text{ „}$$

$$5960 : 149 = 40$$

V obliki enačbe pa računimo $5960 = 40 \cdot 28 \cdot x + 25 \cdot 36 \cdot x + 30 \cdot 32 \cdot x$ (nadaljni račun kakor zgoraj).

II. Rokovni računi. Nekdo kupuje posestvo za 20.000 K pod pogoji, in sicer hoče plačati polovico precej, 6000 K čez 2 leti, 4000 K pa še le čez 4 leta. Prodajalec bi pa raje imel ves denar naenkrat, kdaj bi moral z ozirom na gornje obroke kupnik plačati celo vsoto naenkrat?

Izvajanje. Da pri tej kupčiji nima nihče škode, je treba v račun vzeti obresti. 6000 K plačanih še le v 2 letih je sedaj toliko manj vrednih, kolikor iznašajo obresti v tem času; od 4000 K plačanih v 4 letih pa iznaša

sedanja vrednost za toliko manj, kolikor iznašajo obresti od 4000 K v 4 letih. 6000 K plačanih v 2 letih da toliko obresti kakor 12.000 K v 1 letu, 4000 K plačanih v 4 letih pa da toliko obresti kakor 16.000 K v 1 letu. 10.000 K plačanih precej ne da nič obresti. Ako hoče kupnik 20.000 K naenkrat plačati, bo s plačilom toliko časa odlašal, da dobi od te svote toliko obresti, kolikor iznašajo obresti od 28.000 K v 1 letu; 20.000 K mora tedaj biti toliko let naloženih, kolikorkrat se nahaja 20.000 v 28.000, t. j. $28.000 : 20.000 = 1\frac{2}{5}$ let.

Pismeno to tako računimo:

10000 K plačanih precej ne da v 1 letu 0 obresti.

6000 " " v 2 letih, da toliko obresti kakor 12000 K v 1 letu.

4000 " " " 4 " " " " " " 16000 " " 1 "

20000 K plačanih v x letih, da toliko obresti kakor 28000 v 1 letu,

ali 28000 K da v 1 letu toliko obresti kakor

20000 K v x letih

$$x : 1 = 28000 : 20000$$

$$x = 28000 : 20000 = 1\frac{2}{5} \text{ letih.}$$

Poskusimo to izračuniti še s pomočjo pravila obr. = $\frac{\text{kap.} \times \% \times 1}{100}$

za 5% v obliki enačbe:

$$\frac{20000 \cdot 5 \cdot x}{100} = \frac{6000 \cdot 5 \cdot 2}{100} + \frac{4000 \cdot 5 \cdot 4}{100} \text{ ali } 20000 \cdot x = 12000 + 16000$$

$$\text{in } x = \frac{28000}{20000} = 1\frac{2}{5} \text{ let.}$$

III. **Zmesni računi.** 1.) Branjevec ima moko po 18 h in 24 h, rad bi pa prodajal moko po 20 h; a) v kakem razmerju mora mešati obe vrsti moke? b) koliko mora vzeti od vsake moke, da dobi 100 kg moke po 20 h?

Izvajanje. Ako bi branjevec začel moko po 24 h — prodajati po 20 h, imel bi pri vsakem kg 4 h izgube, ako bi pa prodajal moko vredno 18 h po 20 h, imel bi 2 h preveč dobička. Ta izguba in dobiček se pa poravnata, ako proda na vsake 2 kg moke boljše vrste 4 kg moke slabejše vrste, ker $2 \times 4 \text{ h} = 8 \text{ h}$ in $4 \times 2 \text{ h} = 8 \text{ h}$.

V tem razmerju mora torej moko mešati ali okrajšano 1 : 2. Vzeti mora 2krat toliko moke po 18 h kakor one po 24 h.

Pismeno računimo tako-le:

$$a) \begin{array}{r|l} 24 & - 4 \\ 18 & + 2 \end{array} \quad \begin{array}{r|l} 2 & 1 \\ 4 & 2 \end{array}$$

b) Za 100 kg izračunimo pa po razdelnem računu:

$$1 \times 33\frac{1}{3} = 33\frac{1}{3} \text{ kg moke po 24 h}$$

$$2 \times 33\frac{1}{3} = 66\frac{2}{3} \text{ " " " 18 h}$$

$$100 : 3 = 33\frac{1}{3}$$

Oba računa lahko združimo v enega.

Račun pa tudi lahko izvršimo kot enačbo, namreč:

$$24x + 18 \cdot (100 - x) = 100 \cdot 20 \text{ ali } 24x + 1800 - 18x = 2000 \text{ in}$$

$$6x = 2000 - 1800 = 200 \text{ tedaj } x = 200 : 6 = 33 \frac{1}{3}.$$

2.) Trговец ima v zalogi trojno kavo in sicer kg po 2 K 56 h, po 2 K 24 h in po 2 K 12 h; ker pa ljudje najbolj kupujejo kavo zadnje vrste ter mu boljše ostaja, hoče vso kavo tako zmešati, da bi prodajal kg po 2 K 20 h. Koliko mora od vsake vrste vzeti?

Izvajanje. Ako bi trgovec začel prodajati kavo, katera je vredna 2 K 56 h po 2 K 20 h, imel bi 36 h izgube, pri oni po 2 K 24 h pa izgube 4 h, pri kavi najcenejše vrste pa 8 h dobička; v obče torej 32 h izgube. Da izgubo z dobičkom izravna, mora vso kavo primerno zmešati in sicer tako, da najcenejše kave največ vzame, ker je izguba proti dobičku v razmerju kakor 40 : 8 ali 5 : 1. Pri mešanju bo tedaj vzel najcenejše kave 5krat toliko kakor one boljše vrste.

Pismeno to tako pojasnimo:

$$\begin{array}{r|l} 2 \cdot 56 & - 36 & 8 & 1 \\ 2 \cdot 20 & 2 \cdot 24 & - 4 & 8 & 1 \\ 2 \cdot 12 & + 8 & 40 & 5 \end{array}$$

Na 5 delov najcenejše kave pride torej 1 del srednje vrste in 1 del najdražje vrste.

Ako hočemo zmes zopet izračunati za 100 kg, tedaj dobimo po razdelnem računu:

$$1 \times 14^{\frac{2}{7}} = 14^{\frac{2}{7}} \text{ kg kave po } 2 \cdot 56 \text{ K}$$

$$1 \times 14^{\frac{2}{7}} = 14^{\frac{2}{7}} \text{ " " " } 2 \cdot 24 \text{ "}$$

$$5 \times 14^{\frac{2}{7}} = 71^{\frac{3}{7}} \text{ " " " } 2 \cdot 12 \text{ "}$$

$$100 : 7 = 14^{\frac{2}{7}}$$

(Ta račun tudi lahko pripišemo gornjemu, tako ga združimo.)

V obliki enačbe pa računimo:

$$220 \cdot 100 = 256 \cdot x + 224 \cdot x + 212 (100 - 2x) \text{ torej}$$

$$22000 = 480x + 21200 - 424 \cdot x \text{ ali } 800 = 56x \text{ in } x = 800 : 56 = 14^{\frac{2}{7}}$$

IV. Povprečni račun. Krčmar kupi 4 hl vina po 24 K, 3 hl po 28 K in 5 hl po 36 K, koliko je dal povprečno za hl?

$$\begin{array}{rcl} 4 \text{ hl } \dot{a} 24 \text{ K} & = & 96 \text{ K} \\ 3 \text{ " } \dot{a} 28 \text{ " } & = & 84 \text{ " } \\ 5 \text{ " } \dot{a} 36 \text{ " } & = & 180 \text{ " } \\ \hline 12 \text{ hl velja} & & 360 \text{ K} \\ 1 \text{ " " } & & 360 : 12 = 30 \text{ K} \end{array}$$

Opomba: Računi te vrste so navadno tako enostavni, da ne potrebujejo posebnega izvajanja. — V obče se pri porabnih nalogah priporoča, da učenec prečita v klopi nalogo ter pove, kako se izračuni; potem še le

pride k tabli. Učitelj ali kak součenec mu narekuje potrebna števila in račun se pismeno izdeluje s sodelovanjem vseh učencev. Kratke račune izvrše lahko učenci tudi na pamet, sicer pa velja pravilo, da učenci nižjih razredov računijo največ na pamet, oni višjih pa pismeno.

V. Verižni račun. Koliko K velja 40 dkg blaga, ako dobimo $7\frac{1}{2}$ kg za 15 mark ter je 1 M vredna 1·1756 K?

Nalogo lahko izvršimo z dvema regeldetrijama na ta način:

$$(1 \text{ M} = 1\cdot1756 \text{ K})$$

$$a) 7\cdot5 \text{ kg velja } 15 \text{ M}$$

$$b) 10000 \text{ M} = 11756 \text{ K}$$

$$0\cdot4 \text{ „ } x$$

$$0\cdot8 \text{ „ } x$$

$$x : 15 = 0\cdot4 : 7\cdot5$$

$$x : 11756 = 0\cdot8 : 10000$$

$$x = \frac{15 \times 0\cdot4}{7\cdot5} = 0\cdot8 \text{ M}$$

$$x = \frac{11756 \times 0\cdot8}{10000} = 0\cdot94048 \text{ K} = 94 \text{ h.}$$

Obe regeldetrijii pa lahko združimo v en račun takole:

K x	40 dkg	ter čitamo: Koliko K velja 40 dkg,
100 dkg	1 kg	ako je 100 dkg 1 kg
7·5 kg	15 M	ter $7\frac{1}{2}$ kg velja 15 M in
10000 M	11756 K	ako je 10000 M vrednih 11756 K.

$$x = \frac{40 \times 1 \times 15 \times 11756}{100 \times 7\cdot5 \times 10000} = 0\cdot94048 \text{ K.}$$

Račun tudi lahko krajšamo kakor pri regeldetrijii. Tak račun imenujemo verižni račun. Paziti je posebno na to, da se imena števil vedno navskriž ujemajo in da se z imenom vprašanja (tukaj K) ujema ime na koncu.

Dodatek. Pri regeldetrijjskih nalogah prav lahko pogrešamo izraze „premo in obratno sorazmeren“. To trditev naj pojasnijo tile zgledi:

a) 9 m blaga velja 24 K, koliko velja 5 m? Vprašanje je tu po denarju, tedaj pišemo razmerje $x : 24$; potem pa sklepamo: Ako 9 m velja 24 K, velja 5 m manj, tedaj pišemo v drugem razmerju manjše število prej t. j. $5 : 9$ in proporcija se tedaj glasi $x : 24 = 5 : 9$.

b) Pekar speče iz 3 kg moke 4 kg kruha, koliko kg kruha napeče iz 100 kg moke? Vprašanje je tu po kruhu, tedaj pišemo razmerje $x : 4$. Ako dobi pekar iz 3 kg moke 4 kg kruha, dobimo iz 100 kg moke tudi več kruha, tedaj pišemo v drugem razmerju večje število prej in proporcija se glasi $x : 4 = 100 : 3$.

c) Ako 24 delavcev izvrši delo v 10 dneh, v koliko dneh izvrši to delo 30 delavcev? Tu se vpraša po dneh, tedaj zapišemo razmerje $x : 10$. Potem pa izvajamo: Če ima 24 delavcev za 10 dni dela, bo 30 delavcev to delo prej izvršilo kakor v 10 dneh t. j. manj dni in zato pišemo v drugem razmerju manjše število prej in proporcija se glasi $x : 10 = 24 : 30$.

d) Krme ima dosti 10 konj za 6 tednov, koliko konj izhaja s to krmo 4 tedne? Vprašanje je po številu konj, tedaj pišemo razmerje $x:10$. Desetim konjem zadostuje krma 6 tednov, krme bo zmanjkalo v 4 tednih, če imamo več konj; tedaj pišemo v drugem razmerju večje število prej ter dobimo proporcijo $x:10 = 6:4$. Ako bi pisali razmerje narobe, dobili bi manjše število in naloga bi ne bila prav izračunana.



Književno poročilo.

O c e n a.

Výdělečná práce školních dětí. Napisal František Houser. Iz spisov „Dědictví Komenského“ č. 73. V Prahi 1907. Založilo „Dědictví Komenského“. Cena K 2.40. 8^o strani 156. — Knjiga posvečena nad vse aktuelnemu vprašanju: Pridobninsko delo šolskih otrok. — Ali so vam znana posamezna poglavja iz knjige življenja siromašnih velikomestnih otrok? Ali poznate trpljenje našega hlapčeta na kmetih? Ali veste, kaj to pomeni, kot trileten otrok začenjati delo, ki bo trajalo vse življenje, ki nikdar ne neha, kot triletno dete pomagati staršem pri pridobitvi vsakdanjega kruha? Mlada leta brez mladosti, življenja dan brez solnca!

Ministrstvo trgovine je stopilo v zvezo z naučnim ministrstvom, da se dožene obseg pridobninskega dela šolskih otrok. Zakaj ne tudi otrok v predšolski dobi? Šola sprejme večkrat otroke, ki so že davno zaslužnjeni. Ne verjamete? Ozrite se po svetu, odprite Houserjevo delo. Izbrale so se nekatere pokrajine, v katerih se bodo vršila poizvedovanja. Brez posebnih navodil so se poslale tiskovine posameznim učiteljem. Koliko različnih delavcev, koliko raznih interpretov. Dogodilo se mi je, da sta dva sosednja učitelja, ki imata približno enako število otrok, popolnoma različno shvatila moje predavanje o delu otrok. Eden njiju je zahteval dva iztiska povpraševalne pole, drugi nič manj od 160! Različnih li delavcev v vsej Avstriji, kako heterogeno delo! In na podlagi tega dela pripravlja avstrijska vlada zakonski načrt za varstvo otrok. Ali je mogoče ubraniti se skepse? — Pričakujemo mnogo od zakona za varstvo otrok. Mladost mladini! Sreča, ki je ni najti zlahka na svetu, vsaj prvemu delu človeškega življenja. — In veste komu se imamo zahvaljevati za to akcijo? Vplivu nekajih učiteljev, med katere spada tudi František Houser, učitelj v Prahi. Njegovo delo o pridobninskem delu otrok je torej vsekakor vredno, da referiram natanko o njem. Deloma zato, da seznanim tovariše s predmetom samim, deloma zato, da prepričam tovariše o važnosti predmeta, deloma pa tudi zato, da jim pokažem, kaj zmore trdna volja učitelja, ki mu otroci niso samo „material“, ampak čuteča bitja, ki imajo pravo do sreče, pravo do zdravega razvoja in pravo do pravilnega postopanja z njimi doma in v šoli, kaj zmore srce pravnega učitelja, ki čuti s svojimi učenci, čijih sreča je nje-

gova sreča, čijih bolest njegova bolest. Knjiga nam je obenem dokaz, da ni treba samo od vseučilišnih profesorjev pričakovati izbornih del; ampak da tudi ljudskošolski učitelj koristi znanosti vobče, zlasti pa naši znanosti, pedagogiki. Naša doba, v kateri živimo sedANJI učitelji, je doba reform na šolskem polju. In glej, reforma se ne vrši od zgoraj navzdol, ampak od spodaj navzgor. Učitelji čutijo potrebo reforme, in oni jo zahtevajo. Uradi, ki bi naj imeli glavno zadačo, šolstvu pomagati v razvoju, oni se zadovoljujejo z dovolj slabo administracijo šolstva; vse reformatoriško delo so prepustili učitelju. Zadrževati reformo, ali je to res tako zaslužno delo? In da učiteljstvo želi reformirati, in da bode učiteljstvo reforme tudi doseglo, tudi to nam zjamčuje Houserjevo delo. Zato pa knjigo v roko.

* * *

Houserjeva knjiga je izšla v „Zbirki spisov posvečenih proučavanju otroka, zlasti češkega“. Zbirka se imenuje „Dete“, ureja jo vseuč. profesor dr. Fr. Čáda. Zvezki te knjižnice izhajajo v negotovih presledkih in prinašajo izvirna dela in prevode o proučavanju otrok, zlasti iz otroške psihologije, iz pedologije, pedopatologije, potem dela, ki se bavijo z otrokom s sociološkega, kriminalistiškega stališča itd. Zato je knjigi napisal predgovor prof. Čáda. V njem pravi, da imajo drugi narodi že velevažno zbirko del o otroku, a Čehi še nimajo razen par spisov raztresenih po periodičskih izdanih ničesar. Onih par prevodov spisov Compayréa, Sullya, Tracya, Queyrata, Halla itd. še ne zadostuje, zakaj mnogo najvažnejših spisov še češki trg nima. Poljaki in Rusi so v tem oziru Čeha prehiteli. Ne gre samo za psihologijo otrok, ampak za celo „otroško vprašanje“ v „stoletju otrok“. Gre za vprašanje emancipacije otroka. To vprašanje se mora rešiti. Prvi korak k temu je poznavanje otroka, poznavanje njegovega faktičkega stanja kot individuj kakor kot član ljudske družbe, poznavanje vrst otrok, ne samo onih vrst, ki nastajajo po društvenih in individualnih razločkih njih roditeljev, ampak iz vrst in tipov telesnih in psihiških vobče. — Ogromnemu delu in cilju odgovarjajo majhna sredstva. Toda če bode le prvi korak storjen, se bode obzorje takoj razširilo. Zato bodo o zbirki „Dete“ sledili izvirnim delom prevodi. Prof. Heveroch bode zastopal pedopatologijo, Jirsák bode opazoval češko dete v predšolski dobi, pomagali bodo J. Pelikán in Ed. Storch in dr. Izmed prevodov izidejo „La vita dei bambini“ od gospe Lombroso-Carrara, dela Sikorskega, „The Child“ od A. Chamberlaina, dela Mouroea, Eggera, Bineta, Nčájave, Dawida, Szcównne, G. St. Halla, Barnesa, J. Kinga itd. Preložena dela se izdajo s potrebnimi opazkami, izvirna dela z nemškim, francoskim in angleškim izvlečkom. Houserjeva knjiga se nima sramovati del, ki so v poslednjih letih izšla drugod. Prusko, Bavarsko, Francija, Italija in zlasti Združene Države so v zadnjem letu posvečale pridobninskemu delu otrok vso pazljivost. Curiška univerza je nagradila spis Julija Deutschea „Die Kinderarbeit und ihre Bekämpfung“. Angleška „National Society for prevention of ernhty to children“ ima namen razširiti ta spis v angleškem jeziku. V Ameriki je samo l. 1905. izšlo nekaj znamenitih del o otroškem delu od F. Adlera, N. L. Andersona, J. Adamsa, Ericksona, H. Foya, Em. Hirscha, Florence Kelleyove, S. Lindseya, O. Lowejoya, A. J. Mc. Kelwaya, G. H. Martina. Kverka je izdal študijo o delu severočeških otrok v tovarnah za bisere, učitelj Hladik o pletenju sit na Hotjeborskem.

A bilo je čas, da se delo otrok vsestransko pojasni. To je oskrbel učitelj meščanske šole Fr. Houser. 42 učiteljev v Pragi in praški okolici je nabiralo potrebni material.

V uvodu se najprej ozira Houser na delo šole. Kmalu ne bo več Čeha, ki bi ne znal čitati in pisati. Moderna šola pa ima tudi namen vzgajati. Slaba uprava, ki prideljuje enemu učitelju po 80 učencev in ki zahteva "preveč učne snovi, onemogočuje vzgojo. Kdor hoče vzgajati, mora gojenca dobro poznati. V šoli učitelj učenca ne spozna, starši ga morajo podpirati. Zato pozna malo tako izdatnih podpor šolskemu delu kakor shode staršev in učiteljev. Globokeje proučevanje otrok je dokazalo, da je mnogo otrok nesposobnih za šolo. Učitelju ne more biti vseeno, kako se z otrokom postopa doma. Da prihajajo učenci nesposobni za šolo v prvi razred, da je sploh mnogo učencev telesno nerazvitih, krivo je tudi pridobninsko delo otrok. Beda zahteva, da tudi otrok dela. To delo ni blagoslov, to je otroku prokletstvo. Učitelji so otroku najbližji prijatelji. In zato je izdal svoje delo. „Je to výkřik ušlapaného lidství v dětech, který volá ke všem, jimž záleží na tělesném i duševním zdraví příštích generací: pomozte!“

I. Statistiške date o pridobninskem delu otrok. — Avstrijska mladina je brez varstva. Na Nemškem je učitelj Agahd dosegel s svojimi publikacijami, da je l. 1903. državni zbor izdal zakon, ki prepoveduje delo otrok v mnogih obrtih. Avstrijski parlament je gluha, dunajsko učiteljstvo se je zamašilo, da nabere date za delo otrok po vsej nemški Avstriji. Izdal je te date S. Kraus v knjigi „Kinderarbeit und gesetzlicher Kinderschutz in Österreich“. C. kr. centralna statistična komisija je l. 1900. razposlala slabe vprašalne pole o delu otrok, ta akcija se je popolnoma ponesrečila, ker so poročali samo šolski voditelji in ne učitelji. Leta 1903. je predložil poslanec Ofner v državnem zboru osnutek zakona, ki znatno omejuje delo otrok. Predlog je okamenel nekje v arhivu dunajskega parlamenta. O predlogu pa se je debatovalo v šolski komisiji mladočeskega kluba in je bil vzrok, da je sklenilo praško učiteljsko društvo „Komenský“, nabrati date o otroškem delu v Pragi in okolici. Izdal se je l. 1904. navdušen razglas, v katerem se opozarja učiteljstvo na potrebo individualizacije, na škodljivost pridobninskega dela in se prosi učiteljstvo, da do 15. januarja 1905 vrne izpolnjene vprašalne pole. Vprašalna polja je imela te rubrike: (Nad skrižaljko) Število učencev; od teh dela ... Število olajšav ... Šola in razred ... (V skrižaljki 24 rubrik) 1. Učenčevo ime, 2. starost, 3. telesno stanje a) slabo, b) normalno, c) jako, 4. hrana a) dobra, b) slaba, 5. pomaga staršem pri pridobninskem delu, 6. dela za tujega delodajalca doma, izven doma, 8. kakovost dela, 9. število delavnih ur v natančnih vlogah ob šolskih dnevih, 10. ob nedeljah in praznikih, 11. ob času počitnic in šolskih olajšav, 12. plača v denarju dnevno in na teden, včasih vzajemno z materjo, sestro itd. 13. druga plačila: hrana (žganje), obleka, darovi, 14. od katerega leta naprej dela, 15. s čim se peča oče, 16. mati, 17. za delo nesposoben oče, mati, 18. otrok nima a) očeta, b) matere, c) je sirota, d) je nezakonski, 19. število zamujenih poldnevov v sedanjem šolskem letu, 20. delo je nevarno telesnemu razvoju, 21. npravnosti, 22. jeli mogoče doseči učni smoter, 23. vzrok pridobninskega dela, 24. opazke. — Razen tega so bila natisnjena na polah še ta pojasnila: Pridobninsko delo je ona dejavnost, ki se vrši redno in vsaj po eno uro na dan (izvzeta so gospodarska dela). Nekatero delo se

vrši samo v določenih sezonah (ob sv. Miklavžu, o Božiču, o Veliki noči). Primeri dela otrok so pri poljedelstvu: paša, delo v hlevih, hlapče, delo pri obrezovanju repe, pri zbiranju hmelja, ob žetvi; v obrti: navijanje preje, tkanje, lepenkarstvo, zmotavanje, izdelavanje biserov, šivanje, pletenje, kvačkanje, izdelovanje igrač, barvanje, loščenje, pomaganje v mizarskih in čevljarških delavnicah, delo v tovarnah, v lomih, v opekarnah in glažutah; drugod: trženje po ulicah, po hišah, raznašanje, prinašanje, stavljenje kegljev, pomivanje steklenic in čaš, delo v gledališčih, panoramah, pri kolovratih, nabiranje cunj in kosti, pažnja nad tujimi otroki, streženje, ministriranje, zvonjenje in hišništvo. Nekateri otroci imajo po več poslov. Prosi se za poseben opis tipičnega dela. — Te vprašalne pole so se poslale 145 šolam, za vsakega učitelja, torej v 988 iztisih za 28.465 dečkov, 27.718 deklic torej skupno za 56.183 otrok. No vsi učitelji niso idealni. Vrnilo se je samo 461 pol, torej je sodelovalo samo 47% učiteljev. Poročila so se nanašala na 13.215 dečkov in 12.024 deklic, t. j. 25.239 otrok ali na 45% vseh učencev. Izmed teh otrok je obavljalo pridobninsko delo 2206 dečkov (16,7%) in 1660 deklic (13,8%), skupaj 3866 otrok (15,3%). Kraus, ki je poročal tudi o nemškem delu Češkega, je našel 21,7%. Centralna statistična komisija je našla na Češkem samo 5,7% delajočih učencev. — Izmed 3866 delajočih otrok spada na dečke 57%, na dekleta 43%. Ti otroci so se bavili z najrazličnejšimi posli. Houser jih je naštel do 200. Največ teh otrok je bilo starih 6 do 14 let. Nekateri tudi čez 14. In sicer je bilo starih 6 do 7 let 1,8%, 7 do 8 let 2,9%, 8 do 9 let 4,4%, 9 do 10 let 7,4%, 10 do 11 let 11,6%, 11 do 12 let 13,7%, 12 do 13 let 21,4%, 13 do 14 let 22%, nad 14 let 3,2%, starost ni bila navedena pri 11,6%.

Nato Houser očrta pedagoško vrednost slójd, a posebe poudarja, da pridobninsko delo otrok in slójd nimata nič skupnega. Pridobninsko delo otroka uničuje, ga oropa za mladost.

Kar preostaja otroku časa po šoli, naj bi dete uporabilo za počitek. No navadno mora dete opravljati po šoli posle, s katerimi se Houser ni ukvarjal, ker se zanje ne plača. Za denar pa je delalo 1 uro na dan 21,1% delajočih otrok, 1½ ure 14,4%, 2 uri 10,9%, 2½ ure 6,7%, 3 ure 8,1%, 3½ — 5,9%, 4 — 6,2%, 4½ — 4,3%, 5 — 2,7%, 6 — 4,3%, 7 — 3,1%, 8 — 1,6%, 9 — 1,3%, 10 — 1,2%, 11 — 1,1%, 12 — 1,2%, nad 12 — 2,9%, ves dan 3%. Pomislite ljudje božji, po šoli še 12 ur dela! Socialisti, kje ste? Učenci, ki so redno prihajali v šolo, izkazujejo po 5, 6, 7, 8 ur dela po šoli. Nastavljači kegljev delajo po 16 ur. Radi dela trpi tudi šola. „Tega učenca še ni bilo v šolo“, to je navadna opazka. Navadno počivajo v nedeljo vsi posli. A bilo je 194 otrok, ki so delali tudi v nedeljo, kateri so delali ob praznikih dvakrat toliko, kakor ob delavnikih. 23 otrok dela po nedeljah nad 12 ur, ves dan pa 18. Ob vseh prostih dneh in ob počitnicah se delo otrok pomnožuje. Izmed navedenih otrok dela 168 dečkov in 121 deklic v počitnicah mnogo več. Pri 64 otrokih je v počitnicah ves čas posvečen pridobninskemu delu. Olajšave se uporabljajo za delo. Zakon daje agrarnikom otroke v plen, zadržuje razvoj razuma, prepušča otroke nenravnosti in uničuje njih telo. Higieniki zahtevajo samo predpoldanski pouk, in učitelji smo z njimi istega mnenja: da bi bila to sreča za otroke. A praksa pokaže, da je ta sreča le nesreča. 3/5 otrok brez popoldanskega pouka dela vse popoldne ali pa znaten del prostega časa.

V najnežnejši starosti začenjajo otroci delati. Od tretjega leta naprej je delal en deček. O 4. leta 15 otrok, od 5. leta 25 otrok, od 6. leta 168, od 7. leta 142, od 8. leta 202, od 9. leta 289, od 10. leta 435, od 11. leta 265, od 12. leta 229, od 13. leta 71, od 14. leta 3. Od šestletnih jih je delalo po 6 ur na dan 1, 7 ur 1, 10 ur 1, ves dan 3. Telesna zdatnost, razvoj duševnih sil, kako krasni pedagoški ideali, a kako je dolga pot k tem idealom posuta s trnjem in kamenjem!

Otroci delajo ob vsaki dobi. Nekateri prično že ob 3. uri zjutraj, delajo do polnoči in do jutra. Raznaševalci smodk se vlačijo vso noč med pijanci okolo. Je mnogo otrok, ki delajo po 15 ur na dan. Kedaj se igrajo, kedaj počivajo, kedaj se pripravljajo za šolo? Nekateri učenci začenjajo delati pred šolo, delajo med šolo, delajo po šoli. Nekateri opravljajo po dvakrat, trikrat do šestkrat isto delo, drugi imajo po dva, po tri, po četiri opravila. V Avstriji je prepovedano otrokom delo v tovarnah ponoči. A delo po gostilnah itd.? Po dr. Simonu potrebuje dete v starosti 7 let 10 do 10½ ure spanja, 10 let 9½ do 10 ur, 12 let 9 ur, 14 let 8½ ure. Pred 6. uro bi torej ne moglo nobeno dete vstajati. A koliko otrok spi dovolj? Od otroških delavcev dela doma 41·6%, izven doma pa 58·4%. Otroci delajo na polju, na vetru, na solncu; delajo v smrdečih prostorih, v beznicah. Ministranti v slabih oblekah zmrzujejo klečeč na mrzlem kamnu. Delajo pa tudi v prašnih tovarnah, v kemiških tovarnah, kjer razvijajoči se plini uničujejo organizem.

(Konec prihodnjič)

Novosti.

Prvi sestanek dalmatinskih kateheta. Katehetska knjižnica v Zagrebu prinaša v 8. zvezku kratko poročilo o prvem sestanku dalmatinskih katehetov, ki se je vršil 4. septembra 1907 v Splitu. Bil je ta shod kat eksohén katehetskí, sklican od dalmatinskega episkopata. Na sestanku se je v prvi vrsti razpravljalo o psihološki metodi predavanja religije. Akoravno ima omenjena metoda tudi svojo senčno stran, pa je vendar-le najboljša, kar zazlužni g. Heffler prav omenja v knjižici, ker tudi katehetu bodi geslo: Non multa sed multum. Zanimiv je v knjižici „dodatek“, ki prinaša pastirski list Šibeniškega biskupa dra. Pulišića, koji svojim dušebrižnikom podaje zlatih naukov pri pouku mladeži. Živahno gibanje bratov Hrvatov na šolskem polju radostno pozdravljamo, ker „bez života ni života.“

Vojvodina Kranjska, 17 zemljepisnih nariskov v barvotisku z besedilom in dodanim pojasnilom zemljepisnih znamenj. Sestavil in narisal Frančišek Marolt, učitelj v Ljubljani. Izdaja a). Cena knjigi 10 K. Merilo 1 : 75.000, format nariskov 87 × 60 cm.

To najnovejše učilo, temeljujoče na praktični metodični knjigi »Vojvodina Kranjska«, ki jo je sestavilo ljubljansko učiteljstvo in uredil okr. šol. nadzornik Anton Maier, posreduje prehod s skice na šolski tabli na stenski zemljevid. Obenem je tudi učitelju dober pripomoček za skiciranje na šolski tabli. Vso nepotrebno navlako, ki učenca začetnika v zemljepisnem pouku le bega, je pisatelj opustil ter se omejil le na neobhodno potrebno. Nekaj bi si pač želeli, namreč zemljepisno višino, kajti le na podlagi te si moremo šele lego dotičnega kraja, ki ga obravnavamo, prav predstavljati in to posebno pri Kranjski, ki se itak deli na Gorenjsko in Dolenjsko.

To učilo je dež. šol. svet kranjski odobril in pripustil v uporabo kot razredno učilo na ljudskih in meščanskih šolah s slovenskim učnim jezikom. Tudi mi ga prav toplo priporočamo.

Razgled.

Listek.

Občni zbor „Matice Slovenske“ bo v ponedeljek, dne 25. maja, ob 8. uri zvečer v veliki dvorani ljubljanskega „Mestnega doma“. — V smislu § 4., točke b) društvenih pravil naj blagovolijo cenjena gospoda društveniki eventuelne samostalne predloge vsaj 14 dni pred občnim zborom (do 11. maja) prijaviti odboru. — Za odbor dr. Ilešič, predsednik.

Slovanske tujke. V 4. številu „Popotnika“ 1908 na str. 119. se poroča o referatu dr. Uffenheimerja „Zakaj nekateri učenci ne dosegajo v šoli zahtevanih uspehov?“ Tam se pravi, da je dr. Uffenheimer privatni docent (za otroške bolezni) v Mnihovu. Tega pa Slovenec, ki ne zna slučajno tudi češki, ne more vedeti, da je pri Čehih Mnihov isto, kar pri nas Monakovo, t. j. glavno mesto bavarsko. Vesel pojav je, da smo Slovenci začeli opuščati prestavljanje iz nemških virov in dolge nemške citate ter da segamo po strokovni (v tem pedagoški) literaturi slovanskih narodov, kjer velikokrat najdemo ravno tako dobre in za naše umevanje prikladnejše misli, ker se v njih zrcali slovanski duh. Vendar moramo gg. prestavljalec prositi, da brez potrebe za obstoječe slovanske izraze ne rabijo n. pr. čeških terminov. Tako poleg zgoraj omenjenega Mnihova še v 3. št. 1908 na strani 83. „pričine“ namesto vzroki in drugi podobni, ki pri branju motijo.

F. V.

Pedagoški paberki.

* **Učimo otroke uporabljati knjigo.** Iz „Češke šole“ beležimo: Pri vsem pouku ne pozablajmo, da najde človek tudi po šoli v knjigah in časnikih obilo tvarine, s katero si more popolniti šolsko naobrazbo. Glavni namen šole je torej, navajati deco iskati in prilagajati si te učne snovi, ki jo nujajo imenovana naobraževalna sredstva. Kdor ima potrebnih zmožnosti, za tega nastaja po šolski dobi doba samouka. Amerikani zlasti cenijo samouštvo, zakaj kdor ni sposoben za ta posel, kdor nima potrebnih duševnih zmožnosti, pri tem je itak tudi šolski pouk izgubljen. Težave naših metod bi se gotovo zmanjšale, ko bi vedno mislili na Herbartove besede: „Izven čitanja, pisanja in računanja se more človek vsega naučiti iz knjig.“ Gotovo je, da ima Herbart deloma prav, a deloma se je tudi zmotil. No, v šoli ipak premalo cenimo knjige. Otroke je vsekakor treba navajati, da se začenjajo iz knjig sami učiti. (Mislim da je pot k samouštvu napeljana čez šolsko knjižnico.)

Koedukacija. Na Badenskem je uvedena koedukacija. Povsem naravno je, da so bili pedagogi radovedni, kako se obnese. In uspehi so nadkrilili vse pričakovanje. Kompetentni pedagogi so se enoglasno izrekli za koedukacijo. Mestni šolski svet v Mannheimu je imel razpravo o tej zadevi, pri kateri je šolski svetnik dr. Sickinger (znani utemeljitelj novega šolskega sistema) izjavil, da so poskusi s koedukacijo sijajno uspeli. — V Badenu morejo deklice posečati zajedno z dečki vse srednje šole. Tudi ravnatelj trgovske nadaljevalne šole v Karlsruhe se je izrekel jako povoljno o koedukaciji. Rekel je, da se je obnašanje učencev po koedukaciji jako izpremenilo in poboljšalo. Zlasti dobro vzgojene deklice imajo neizmerno blag vpliv na dečke. Tudi različna nadarjenost za poedine predmete vzbuja stranke h koristnemu tekmovanju. Vzbuja se častiželjnost, marljivost in želja, ne zaostajati za deklicami ali dečki.

* **Mladinska sodišča** so začeli uvajati tudi na Nemškem. Prvo takšno sodišče obstoji od 1. januarja 1908 v Frankfurtu o. M. To je poseben oddelek kazenskega sodišča. Ima dva prisednika, državnega pravnika, v slučaju potrebe tudi branitelja. Pred sodišče pridejo zločinci 12 do 18 let in ti se ne smejo stikati s starejšimi hudodelci. Zlasti važno je pri obrav-

navah, da se dožene, ali se je zločinec zavedal kaznjivosti svojega prestopka. Ako se dokaže, da si ni bil svest pomena in kaznjivosti svojege čina, tedaj je naloga enega izmed prisednikov, ki je zajedno tudi sodnik v skrbniških stvareh, se takoj pobrigati za primerno vzgojo in vzgojno disciplino takšnega hudodelnika. Če se pa dožene, da si je bil zločinec svest kaznjivosti svojega prestopka, potem se preiskuje, da li je kriva zločinu njegova naravna nakaženost, ali pa prirojena naklonjenost h hudodelstvu, lahkoumnost, neizkustvo ali končno tuje navodilo. V tem slučaju se navadno uporablja „pogojna kazen“. Uredba sodišč je torej takšna kakor v Ameriki, a tam je že tako razprostranjena, da se nje dobri vpliv jasno vidi. Pri nas se o teh stvareh šele — predava. Potem, ko bodo Nemci že storili svoje, potem pride glasovito avstrijsko kopiranje. Najprej „Pickelhaube“, potem mladinska sodišča.

* **Kooperacija šole in doma.** V „*Année psychologique*“ XIII. str. 326—343 je napisal Chabot članek „*La coopération de l'école et de la famille*“. Avtor navaja najprej razne uredbe za negovanje stikov učiteljev in staršev v Ameriki, na Nemškem, v Belgiji in na Ruskem. Nato se peča z rešenjem tega problema na Francoskem. Obširno razpravlja tri spise praktičnih pedagogov: Bouillott, *La coopération de la famille et de lycée* (Paris), Gache, *Collégiens et familles* (Toulouse) Crouzet, *Maitres et parents* (Paris). Prva dva se tičeta srednjih šol, tretji se ozira tudi na ljudske šole. — Bouillott daja začetkoma šolskega leta staršem vprašalne pole, ki jih potem izpolnijo. Vprašanja se ozirajo na temperament, nadarjenost, posebnosti individualnega in zdravstvenega stanja učencev; tudi prinašajo pole nekatere pedagoške nasvete. Njih namen je vzbujati v starših zajem za šolo; zakaj ravno pomanjkanje tega zanimanja je glavna ovira, ki uničuje slogu med šolo in domom. Gache zopet pripisuje krivdo šoli; nepristopnost profesorjev, ki ignorirajo dobro voljo staršev. Staršem ne manjka dobre volje, ampak metoda; to bi naj popravljali učitelji. — Crouzet navaja, da si prilastuje šola ves vpliv na učenca. Chabot zato priporoča, naj si razdelita šola in dom vzgojo tako, da rodovina neguje individualnost otroka, šola pa naj socializuje. Zaupni stik posameznih staršev s posameznimi učitelji priporoča kot najboljšo sredstvo za pravilno vzgojno kooperacijo šole in doma.

Drag. Pribil.

* **Obramba otrok** je Franciji, kjer se ljudstvo tako počasi množi, važna zadeva. Za varstvo otrok se je torej ustanovilo par društev, n. pr. *La Société générale de protection pour l'enfance abandonnée ou coupable*, *Le Patronage de l'enfance et de l'adolescence*, *L'Union française pour le souvetage de l'enfance*. Poslednje društvo, kateremu je rajni Jul. Simon predsedoval do svoje smrti, ima podružnice v provinci s pravili, ki so prilagodenjena krajevnim razmeram. Skoro v vseh večjih mestih se nahaja „*Comité de défense des enfants traduits en justice*“. — Francozi imajo izboren mesečnik „*L'Enfant*“ (otrok), ki je ves posvečen vprašanjem, tikajočim se otroštva, zlasti abnormalne dece. V vsaki številki je mnogo izvirnih člankov, včasih v beletristiški obliki, vzorcev iz raznih zabavnih knjig, kjer se govori o deci, skrben mesečni pregled, vprašanja iz vzgojne prakse pod naslovom „*L'Ecole des mères*“ (šola majk), skrbna bibliografija. Poročila iz domovine in tujine zaključujejo izborna revijo. Cena (7 frankov) je majhna. Priporočamo ta list onim slovenskim učiteljem, ki znajo francoski.

* **Risanje v ljudski šoli** ima po reformi te-le panoge: 1. Vaja laktov, roke in očesa. 2. Proste vaje (Tadd). 3. Risanje po narodi (Prang). 4. Kompozicija (Prang). 5. Ilustrativno risanje. 6. Modelovanje.

* **Red za drugojezične šole na Ruskem.** Rusko ministrstvo prosvete je izdalo nov šolski red za ljudske šole neruskih narodov, ki je veljaven za kazanski, orenburški, odeški, kavkaški, zahodnjiesibirski, turkestanski šolski okraj in za izkutsko in podmursko gubernijo. Ta red določa, da se ima pouk vršiti v materinščini. Šele od drugega šolskega leta naprej se poučuje ruščina kot predmet. Tudi pravoslavni otroci se morejo učiti veronauka v ruskem jeziku samo po izrecni želji staršev. Poje se v materinščini in ruščini. Učitelji in učiteljice morajo imeti izpričevalo, da so absolvirali učiteljske, ruski učitelji se morejo nameščati po teh šolah samo tedaj, ako položijo izpit iz učnega jezika drugojezične šole.

Kronika.

* **Število nemških vseučilišnih profesorjev.** Sedaj deluje na vseučiliščih v rajhu 3132 profesorjev. Izmed teh je 1233 rednih, 729 izvanrednih, 116 honorovanih profesorjev in 1054 zasebnih docentov. V samem Berlinu je 477 zasebnih docentov. Če pomislimo, koliko je nemških profesorjev v Avstriji, potem nas obhaja stid; toliko nemških delavcev na polju vede nima toliko poštenosti, da bi priznali Slovanom potrebo vseučilišč. Umazana nemška veda se boji slovanske konkurence in ne dovoljuje Slovencem niti srednjih šol, še manj univerze.

* **Knjižnice v Nemčiji.** Društvo za širjenje ljudske omike na Nemškem je leta 1906 deloma nanovo osnovalo, deloma preustrojilo 4881 ljudskih knjižnic s 96.302 zvezki. Od leta 1897. naprej deluje to društvo, in je omislilo v tem času knjižnicam 540.573 zvezkov. L. 1901. je uredila potovalne knjižnice, najnovejša uvedba pa je potovalna knjižnica za učence. Za določen prinos dobivajo šole dvakrat na leto določeno število knjig na posodo. Izgubljene ali poškodovane knjige se morajo plačati.

* **Donesek proti telesni kazni.** Blizu Egera na Ogrskem se je dogodil tragičen slučaj. Izraelitski katehet je med predavanjem zapazil, da je neka deklica nepazljiva. Nepazljivost je hotel popraviti s krepko zaušnico. A glej, deklica se je zgrudila mrtva na tla. V šoli je nastala nepopisna zmešnjava. Kmalu je bilo zbrano vse selo v šoli. Konstatiralo se je, da je deklico usmrtila srčna kap vsled silne vzburkanosti. Proti katehetu se je vložila tožba.

* **Špansko šolstvo.** „Nuestro Tiempo“ se zavzema za pošteno reformo ljudskega šolstva v Španiji. Reforma bi se ne smela vršiti samo pod auxipcijami ene političke stranke. Za leto 1908. iznaša šolski proračun 51.606.776 peset, proti 48.539.356 l. 1907. (1 peseta = 95 vin.)

* **General Nogi — ravnatelj dekliške šole.** Portarturski zmagovalec je bil pred kratkem imenovan ravnateljem dekliške šole za deklice plemenitih rodovin. Dobil je nalogo, odklanjati tujinski vpliv in čuvati stare japonske šege in navade. Učiteljica Šimoda, priljubljena v tokioških plemenitih rodovinah, je križala njegove namere in v nemala učenke za neumno angleško in ameriško modo. Ker se je Nogi postavil na njeno pot, prosila je za vpokojenje. In glej, proti pričakovanju se je ta ostavka sprejela. Nogi je bil prisoten, ko se je Šimoda ločila od svojih učenk. Pravi, da je tedaj več trpel kakor pod Port Arturom.

* **Bosanski učitelji** tožijo, da jim vlada noče dovoliti orožnega lista. Nekateri, ki so prosili za to listino, so bili občutno kaznovani. „Zora“ pravi, da je baš učitelju treba, da spravi šolski prah iz pljuč, zato je postopek vlade skrajnje krivičen.

* **Analfabetski tečaji v Italiji** niso imeli uspeha. Večina učencev je takoj po prvih lekcijah izostala.

* **Tudi jubilej.** Letos je 250 let, kar se uporablja svinčnik — olovka.

* **O varstvu otrok.** Avstrijsko ministrstvo prosvete se je začelo zanimati za delo otrok. Vršijo se obširna pozvedovanja, na temelju katerih je pričakovati zakon o otroškem delu.

* **Suplenti na avstrijskih srednjih šolah.** L. 1897. je bilo na avstrijskih srednjih šolah 277 izkušenih in 525 neizkušenih skupaj 802 suplentov. Po desetih letih t. j. l. 1907. je bilo 582 izkušenih in 1199 neizkušenih, skupaj torej 1781, t. j. več nego dvakrat toliko kakor pred desetimi leti, in kar iznaša polno tretjino vseh učiteljev na avstrijskih srednjih šolah.

* **Šlezija in njeni deželni šolski nadzorniki.** Šlezija ima tri deželne šolske nadzornike Wrzala, Slameczka in Wihlidal; vsi trije imajo slovansko ime, a vsi trije so divji Nemci. Četudi ima Šlezija slovansko večino, so vendar na najvažnejšem mestu trije krvni neprijatelji prebivalstva. In pravijo, da imajo Slovani na Dunaju večino.

* **Šolski proračun mesta Berlina** za l. 1907. je iznašal 18,818.317 M. Ta proračun je večji nego ves proračun kneževine Anhalt ali kneževine Brunšvig, dvakrat večji nego proračun državnice Lübeck in štirikrat večji nego nadvojvodine Meklenburg-Strelitz ali vojvodine Sasko-Altenburg.

* **Konfesijonalna šola na Kitajskem.** Kitajski minister prosvete je izdal novi šolski in učni red. Ta red določa, da morajo vsi učenci brez izjeme dnevno častiti Konfucija. To krščanskim misijonarjem ne ugaja, zato so se na shodu v Šanghaju zedinili, da predložijo peticijo, naj se krščanska deca ne sili častiti Konfucija.

* **Za višjo naobrazbo danskih učiteljev** se je utemljila l. 1903. višja učiteljska šola (Statens Laererhøiskole), ki prireja krajše tečaje za posamezne predmete kakor risanje, petje in telovadbo, in enoletni tečaj za strokovno-pedagoško naobrazbo v pedagogiki, fonetiki, danskem jeziku in tujih jezikih, literaturi, občni zgodovini in cerkveni, ustavoznanstvu, zemljepisju, anatomiji, higijeni, zoologiji, botaniki, astronomiji, kemiji, matematiki, nauku iz gospodarstva in risanju. Poslušalci si smejo prosto voliti predmete, a poslušati morajo najmanj dva predmeta. Izpitov ni, tudi obiskovalci tečajev nimajo posebnih pravic. L. 1903. je bilo v celoletnem tečaju 155 učiteljev, v krajših tečajih pa 734. Državo je stala ta šola nemara 60.000 K.

Risanje na pruskih šolah ni posebno razvito, kakor svedoči odredba pruskega naučnega ministrstva od 1. oktobra 1907, ki prepoveduje uporabo risank, v katerih se nahajajo tiskane predloge. Stopeleve risanke, ki so bile jako razširjene, so izgubile s tem pravico do obstanka.

* **Hrana šolskih otrok.** Anglija je že predlanskem uredila hranitev šolskih otrok, a zakon še ni postal obvezen, ker se hočejo prej prepričati o uspehih odredbe. Največ izdajajo v zimski dobi za hranitev otrok velika mesta. Tako izdaja Dunaj 80.000 K, Pariz 1.400.000 frankov, Hamburg 12.000 M in Berlin 125.000 M.

* **Germanizacija Alzacije-Lotaringije.** Pruski minister za prosveto je izdal odlok, da se ima v vseh alzaško-lotarinških šolah uvesti mesto dosedanje francoščine nemški jezik kot učni jezik.

* **Antialkoholizem.** Na Švedskem, Norveškem in Danskem je doslej 800.000 organiziranih abstinentov.

* **Vsakdanjo telovadbo** nameravajo uvesti v pruskih šolah.

* **Kaj stanejo vlado šolski nadzorniki?** — Na Nižjem Avstrijskem 47.000 K, na Gornjem Avstrijskem 12.850 K, v Solnogradu 6.000 K, na Štajerskem 22.800 K, na Koroškem 11.180 K, na Kranjskem 10.800 K, na Primorskem 13.520 K, na Tirolskem 29.500 K, na Vorarlberškem 3000 K, na Češkem 131.000 K, na Moravskem 37.880 K, v Šleziji 8.500 K; v Galiciji plača vlada 85 okr. šol. nadzornikom 218.614 K in 73.000 K diet, skupaj 302.024 K, v Bukovini 14.500, v Dalmaciji 392.024 K.

* **In še vedno gospodične, ne gospe.** Tako je določilo naučno ministrstvo v dopisu Zvezi nemških učiteljic na Moravskem z dne 19. novembra 1907. Pri tem pravi ministrstvo, da ni res, da imajo učiteljice na Nižjem Avstrijskem pravico do naslova gospa, ampak so tudi one še vedno gospodične. Da, da, v malem smo veliki.

* **Vzorni disciplinarni red za učitelje** je dobila Dalmacija. Pri tem delu niso imeli učitelji niti najmanjšega posla. Nihče ni vprašal učiteljske pare, za koje je red končno namenjen za svet. „Učiteljski glas“ pravi, da disciplinarni red ni ravno rožnate barve. Kaj pa dela organizacija dalmatinskih učiteljev, da si upajo opraviti tako važno delo brez znanja najbolj prizadetih?

* **Nagrada učiteljem za delo v nadaljevalnih tečajih.** Srbski minister prosvete je doznačil za l. 1907. onim učiteljem, ki so poučevali v nadaljevalnih in večernih tečajih, 4.720 dinarjev nagrade. Ni mnogo, a nekaj je. V Istri so imeli l. 1906. skoro v vsaki vasi tečaj za analfabete, a učiteljem se ni dalo za ta trud niti vinarja.

* **Vzgojno doklado** so dobili po zaslugi dr. M. Amruša vsi mestni uradniki in učitelji v Zagrebu. Očetje z mnogimi otroki mu bodo hvaležni.

* **Madžarska kultura.** „Srbski učitelj“ iz Zagreba piše, da je l. 1902. nastala v Novem Sadu „Srbska učiteljska zadruga“, posojilnica, ki se je jako lepo razvila. No, srbsko ime je bodlo Madžare v oko, in vlada je pozvala zavod, da izbriše iz naslova „srbska“. Sedaj je madžarska kultura radi odpravka tega naslova znatno napredovala!

* **Srbski učiteljski konvikt** v Novem Sadu lepo napreduje. Učitelji plačujejo za otroka 28 K mesečno, neučitelji 10 K več.

* **Politiška kvalifikacija srbskih pravoslavnih učiteljev v Bosni** je sedaj dognana stvar. Četudi so se silno upirali vladnemu naskoku na davno pravico srbskih avtonomnih oblasti vsi srbski politiki, je ipak Burian zmagal. Zdaj bo moral okrajni predstojnik vidirati izpričevala srbskih učiteljev pri vsakem nameščenju in premeščenju. — Vlada Srbom ne da šole in ustvarja samo katoliške šole. Ker so se začeli uprizarjati analfabetški tečaji, je prepovedala držati take tečaje vsem, ki nimajo pedagoške naobrazbe. — Bosna in Hercegovina imata zdaj v celi Evropi največ analfabetov, namreč 90%. — In zdaj pride najlepša: **Bosanska vlada je izdala naredbo, da noben uradnik ne sme biti č'an ne humanitarnih, ne naobraževalnih društev.** Vsi činovniki so morali podpisati naredbo in jo vrniti vladi. Tako je postala naredba prisega. „Srbski učitelj“ dostavlja: „Aoj Bosno, sirotice kleta . . .“

* **Češki učitelji in agrarci.** Učiteljska tiskarna v Zabrehu je prevzela gospodarski list „Přítel Přírody“. Tako imajo sedaj češki učitelji tudi poljedelsko novino, v kateri lahko odkrivajo narodu, kje so njegovi pravi prijatelji. Ta list se vsaj ne bo zavzemal za skrajšanje šolske dobe.

* **Absolventov čeških učiteljskih brez mesta** je na Češkem in Moravskem čez 500, od teh jih je 360 samo na Češkem. In vendar se dogaja, da dobivajo mesta na deških šolah hčerke matere protekcije, različne grofice brez imetja in druge plemenite dame. Vse, kar je prav: ženam in možem isto pravico — pa ne različne protekcije.

* **Ravnopravnost našega ministrstva.** Minister za bogoslužje in nauk je kupil dunajsko moderno galerijo v Hagenbundu in za državne namene na razstavi društva Dürer slike samih nemških umetnikov, četudi so razstavili svoja dela tudi imenitni slovanski slikarji.

* **Podpis katehetov** na šolskih naznanilih po § 90. šolskega in učnega reda ni več dopusten. Na Češkem je radi tega paragrafa vse v ognju. L. 1869. so klerikanci pozivali katehete, naj šolskih naznanil ne podpisujejo (Papež Pij IX. je prokel avstrijski državni šolski zakon). Danes se je svet obrnil.

* **Veterani.** Na Moravskem je 38 učiteljev, ki službujejo nad 40 let, a katerim se neče v zaluzeni pokoj.

* **Macierz szkolna** v Tešinu je sprejela 10.000 rubljev po rajni lastelinki Juliji Wiernau iz Varšave.

* **Kaj je vse mogoče v 20. stoletju.** Na učiteljskem shodu v Sterzingu na Tirolskem so konstatovali, da je 18% učiteljev na Tirolskem zaposlenih kot grobarji, 13% učiteljev zamuja radi cerkveniške službe nad 12 učnega časa, 9% učiteljev ima dolžnost pometati pot iz farovža v cerkev in pozimi odstraniti sneg. Cerkovniki so vsi učitelji za doklado 180 K na leto. Na Tirolskem je 312 pomožnih učiteljev brez izpitov — nekdanji drvarji in stražmojstri.

* **Četrti razredi meščanskih šol.** Na Češkem je l. 1907. 08. samo 18 deških in 3 dekliških četrtih razredov meščanskih šol. 3 četrti razredi so se opustili (1 deški, 2 dekliška).

* **Portugalsko šolstvo.** Ni dolgo tega, kar so se oči vsega kulturnega sveta obrnile proti skrajnemu zapadu Evrope. Kakšna je kultura te države? Do polovice XIX. stoletja so bili gramotni ljudje na Portugalskem prava redkost. Od tedaj se je znanje v Portugalu lepo razvilo, četudi šolstvo še ni na oni stopnji kulture, kakor bi bilo želeli. 20,8% prebivalcev zna čitati in pisati. Učenci pohajajo obvezno ljudsko šolo od 6. do 12. leta. Zakon pa se ne izvršuje z vso strogostjo. Moških analfabetov je še vedno 73,6%, ženskih pa 88,4%, v siromašnih krajih tudi 90%. Za duševno kulturo še skrbe lisabonski patriarh, 2 nadškofa, 14 škofov, in 4043 župnikov. Za duhovnike ima Portugal 18 seminarjev. Za učitelje imajo samo 4 učiteljska v Lisabonu in Oportu.

* **Dr. Vatroslav Jagić** obhaja dne 6. julija t. l. svojo sedemdesetletnico. Prosi za penzijo.



Prošnja.

Za praktiški del knjige „Šola in dom“ mi je treba doneskov onih gg. tovarišic in tovarišev, ki so obravnavali kakšno pedagoško temo na roditeljskem sestanku. Zato prosim gg. predavatelje, da mi blagoizvolijo priposlati rokopise vsaj do 15. junija t. l. Z ozirom na namen knjige bodo gg. tovariši tej prošnji gotovo ustregli, za kar se jim že vnaprej prav srčno zahvaljuje

Dragotin Pribil,

c. kr. šolski nadzornik v Krku (Veglia), Istra.

RAZPIS NATEČAJA.



Učiteljske službe.

Štev. 346/II.

Na trirazredni ljudski šoli v **Studenicah** se namesti do 1. septembra 1908 nadučiteljska služba z rednimi dohodki po III. krajnem razredu in s prostim stanovanjem, in sicer stalno. Redno opremljene prošnje vposlati je krajnemu šolskemu svetu v Studenicah do konca maja 1908.

Dokazati je usposobljenost iz obeh deželnih jezikov in za subsidiaričen pouk v veronauku.

Okrajni šolski svet v Slov. Bistrici, dne 17. aprila 1908.

Predsednik: **Attems.**

Štev. 1072/P.

Na trirazredni ljudski šoli pri **Sv. Duhu v Halozah** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci za to mesto, ki morajo biti usposobljeni za pouk v obeh deželnih jezikih in za veronauk, naj vložijo svoje prošnje, z izpričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita ter z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu pri **Sv. Duhu v Halozah**, pošta Ptuj, do 31. maja 1908.

Okrajni šolski svet Ptuj, dne 25. aprila 1908.

Predsednikov namestnik: **Dreflak.**

Štev. 1143/P.

Na trirazredni ljudski šoli na **Ptujski gori** se bode stalno namestila nadučiteljska služba z dohodki po II. krajnem razredu in s prostim stanovanjem.

Prosilci za to mesto, ki morajo biti usposobljeni za pouk v obeh deželnih jezikih in za veronauk, naj vložijo svoje prošnje, z izpričevalom usposobljenosti in zrelostnega izpita ter z domovnico opremljene, predpisanim potom pri krajnem šolskem svetu na **Ptujski gori** do 31. maja 1908.

Okrajni šolski svet Ptuj, dne 25. aprila 1908.

Predsednikov namestnik: **Dreflak.**

„Učiteljska tiskarna“

last „Učiteljskega tiskovnega društva“,
registr. zadruga z omejenim jamstvom

v Ljubljani, Gradišče št. 4

priporoča slavnim krajnim šol. svetom,
šolskim vodstvom in učiteljstvu

uradne tiskovine
iz svoje zaloge. 

Ceniki se pošiljajo na zahtevo zastonj. Ÿ Po-
strežba točna. Ÿ Tudi vse tiskovine za župan-
stva ima tiskarna po zmernih cenah v zalogi.

Tiskarna sprejema vsa v tiskarsko stroko spadajoča
dela ter jih izvršuje okusno in po solidnih cenah.

Izvrševanje tiskovin v enobarvnem in večbarv-
nem tisku. Ÿ Tiskanje muzikalij in časopisov.

LITOGRAFIJA.

Telefon št. 118. Ÿ Poštna hranilnica št. 76.307.